

VERZETS
RESISTANCE
MUSEUM

JAARVERSLAG
2019

INHOUD

1. INLEIDING	4	5. EDUCATIE	16	7. PUBLIEK, MARKETING EN PR	28
2. TENTOONSTELLINGEN	6	Museumdocenten	17	Bezoekers	29
Wisselexposities		Educatieve materialen	17	Verzetsmuseum online	30
- <i>Explosiegevaar! De aanslag op het Amsterdamse bevolkingsregister</i>	7	Groepsbezoek	17	Audio- en smartphonetours	31
- <i>Nach Holland. De meidagen van 1940 door Duitse ogen</i>	7	Programma's rondom wisseltentoonstellingen	19	Marketing en publiciteit	32
- <i>De wondere wereld van El Pintor</i>	7	Gezinspubliek	19	Relaties	33
- <i>Mode op de bon</i>	9	Sociaal-maatschappelijke activiteiten en toegankelijkheid	20	8. ORGANISATIE	36
Tentoonstellingen buiten het museum		Samenwerking en promotie	21	Bestuur en directie	37
- <i>Namen statt Nummern, Niederländische politische Häftlinge im Konzentrationslager Dachau</i>	10	6. EVENEMENTEN	22	Risicomangement	37
- <i>Verzetsmuseum Junior op wielen</i>	10	Series lezingen en discussies	23	Personeel	37
3. VERNIEUWING, UITBREIDING EN TOEGANKELIJKHEID	12	- Bijeenkomstenserie Helden & Schurken	23	Huisvesting en faciliteiten	38
4. COLLECTIE EN BIBLIOTHEEK	14	- Anton de Komlezing	23	Vrienden	39
Verwerving, ontsluiting en behoud	15	- Sobiborbijeenkomst	23	Financiën	39
Raadpleging en uitlening	15	- Muziek uit bezettingstijd	23	9. BIJLAGEN	44
		Bijeenkomsten met De Correspondent	24	Bestuur	45
		Programma's rondom wisseltentoonstellingen	24	Nevenfuncties	45
		Eenmalige bijeenkomsten	24	Personeel	46
		Collectieve evenementen	26	Stagiairs	46
				Comité van Aanbeveling	46
				Bestuur Stichting Vrienden	46
				Vrijwilligers	46
				Bijdragen 2019	47
				Colofon	47

1 INLEIDING

Studenten van vier MBO-mode-opleidingen uit Amsterdam, Hilversum, Den Haag en Rotterdam, werkten mee aan de tentoonstelling *Mode op de bon*. Zij maakten ontwerpen geïnspireerd op de mode tijdens de oorlog. Dogukan Türkan borduurde bijvoorbeeld citaten uit afscheidsbrieven van terdoodveroordeelden op een rok en cape van fluwelen bankbekleding. Vroni Martina gebruikte theedoeken, vanuit respect *“dat men toen zo creatief moest zijn om er toch leuk uit te zien.”* Op 19 juni 2019 werden de ontwerpen tijdens een spetterende modeshow gepresenteerd. De acht beste creaties kregen een plek in de tentoonstelling.

Ruim 113.000 bezoekers ontving het Verzetsmuseum in 2019 – een record. Bijna 26.000 van deze bezoekers waren kinderen en jongeren die een educatief programma doorliepen. Drie wisseltentoonstellingen, in eigen productie vervaardigd, droegen bij aan de groei en brachten elk weer heel andere, nieuwe bezoekersgroepen naar het museum. Militair geïnteresseerden – vooral mannen – bezochten *Nach Holland* met nooit eerder gepubliceerde foto's uit de albums van Duitse militairen van hun opmars door Nederland in de meidagen van 1940. In *El Pintor* was de vrije speelwereld nagebouwd uit populaire prentenboeken die tijdens de bezetting door een Joods echtpaar werden uitgegeven. Het was de eerste tentoonstelling van het Verzetsmuseum voor jonge kinderen. Groepjes vrouwen waren de voornaamste bezoekers van *Mode op de bon*, gemaakt met MBO-studenten. Hergebruik door extreme schaarste in de oorlog werd verbonden aan de discussie over verspilling in de hedendaagse *fast fashion*. In de modewereld werd de tentoonstelling goed ontvangen. De bekende Volkskrant-moderecensent Cecile Narinx schreef: *“Ga vooral naar de tentoonstelling ‘Mode op de bon’ in Verzetsmuseum Amsterdam over vindingrijkheid in tijden van schaarste, de opmars van de damespantalon en de troost van mooie jurken (...). Fijne, kleine expo, met veel zorg en liefde samengesteld.”*

Zeer succesvol was ook *Verzetsmuseum Junior op wielen*, een mobiele tentoonstelling die reisde langs scholen en buurt evenementen. Ondanks de beperkte ruimte in de vrachtwagentrailer, met capaciteit voor maximaal 16 kinderen tegelijk, bezochten bijna 6.000 kinderen *Verzetsmuseum Junior op wielen*. Ze bleven er ruim een uur, gaven hoge beoordelingscijfers en leerden veel: *“Ik heb zo veel geleerd dat ik het gevoel heb dat ik het zelf heb meegemaakt”*.

Ook nieuwe zaalprogrammering werd gericht op nieuwe publieksgroepen. Naast bijeenkomsten die al jaren succesvol zijn, zoals de Helden & Schurken-serie en de Anton de Kom-lezing, werd voor de tweede keer een bijeenkomst

georganiseerd met de Leo Smit Stichting over muziek in bezettingstijd, en werden er bijeenkomsten georganiseerd met De Correspondent voor een jong publiek over actuele thema's.

Veel aandacht werd in 2019 besteed aan plannen voor de toekomst. Er werden fondsen geworven voor de benodigde ruim € 1,5 miljoen voor de te vernieuwen vaste opstelling, die in 2022 open zal gaan. In juni 2019 werd met de aanstelling van een historisch onderzoeker met de uitvoering van dit project gestart, en in het najaar werd een vormgever aangetrokken. Ter voorbereiding op de toegankelijkheid van het vernieuwde museum voor mensen met beperkingen werd een Vrijheidsmaaltijd voor blinden en slechtzienden georganiseerd. Dankzij een extra bijdrage van Het Gehandicapte Kind (NSGK) en de ANWB-prijs, werd eind 2019 gewerkt aan een audiotour voor visueel- en videotour voor auditief beperkte kinderen door Verzetsmuseum Junior, die begin mei 2020 gereed zullen zijn. Adviesgroepen van mensen met beperkingen werden bij de ontwikkeling betrokken.

Het museum ging voorts in onderhandeling met de huurder van Restaurant Plancius om na afloop van het huurcontract begin 2021 zelf over de ruimte te kunnen beschikken om het entreegebied te verbeteren, de gehoorzaal te verruimen en de ruimte voor de vaste opstelling te vergroten. Naar aanleiding van een subsidieregeling van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) werd ook het in 2018 geparkeerde plan, om het museum uit te breiden met een nieuwe koloniale afdeling in een aangrenzend perceel, weer in onderzoek genomen. Tenslotte werd het Ondernemingsplan 2021-2024 geschreven. Het museum gaat in 2020 een spannend jaar tegemoet, waarin er veel duidelijk zal worden over de vernieuwings- en uitbreidingsplannen.

[Na voltooiing van dit verslag moest het museum wegens de coronacrisis sluiten.]

2 TENTOONSTELLINGEN

Duitse soldaten maakten honderden kiekjes van de vijfdaagse strijd om Nederland te bezetten. Onderzoeker Gerard Groeneveld spoorde ze op in honderden particuliere fotoalbums. Bijeengebracht in de tentoonstelling *Nach Holland* gaven ze een uniek inkijkje in de vijf oorlogsdagen van 1940. Voor veel bezoekers was het een *eye-opener*: *“Me nooit gerealiseerd dat het begin van WOII zo heftig was en zoveel slachtoffers en daklozen veroorzaakte. Goed gedaan!”*

Het museum exposeerde in 2019 vier – relatief veel – tentoonstellingen in de wisselexpositieruimte die allemaal in eigen productie werden ontwikkeld.

EXPLOSIEGEVAAR! DE AANSLAG OP HET AMSTERDAMSE BEVOLKINGSREGISTER T/M 6 JANUARI

Deze ambitieuze tentoonstelling, gemaakt in het kader van 2018 als Jaar van Verzet van landelijke instellingen over de Tweede Wereldoorlog, kreeg begin januari nog veel laatste kans-bezoekers. Er werd een digitale tentoonstelling gemaakt voor de website. Het vernieuwende ontwerp voor de tentoonstelling van Trapped in Suburbia, met levensgrote decors van deels bewegende striptekeningen, won op 8 juni in Warschau een zilveren European Design Award.

NACH HOLLAND. DE MEIDAGEN VAN 1940 DOOR DUITSE OGEN 31 JANUARI T/M 26 MEI

In Nederland zijn vrijwel geen foto's gemaakt en bekend van de vijfdaagse Duitse opmars door Nederland. Maar de Wehrmacht stimuleerde z'n soldaten om te fotograferen. Duitse soldaten maakten duizenden foto's. Onderzoeker Gerard Groeneveld spoorde ze op in honderden particuliere fotoalbums. De tentoonstelling *Nach Holland* toonde ruim 150 van deze vrijwel onbekende foto's, die een uniek inkijkje geven in de vijf oorlogsdagen van 1940. Te zien waren de dagelijkse beslommeringen, poserende soldaten in stoere poses, maar ook krijgsgevangenen, vernielingen, gevechten, en Nederlandse burgers die nieuwsgierig de binnentreckende troepen

bekijken. De heldere vormgeving was van studio Berry Slok.

“ZO KOMT DE OORLOG GRIEZELIG DICHTBIJ, MAAR HET IS DE TAAK VAN HET VERZETSMUSEUM OM DIE VAN ALLE KANTEN TE TONEN. LOF VOOR DE WIJZE WAAROP DE TENTOONSTELLING IS VORMGEGEVEN.”

De tentoonstelling trok veel nieuwe bezoekers naar het museum. Relatief veel Nederlanders tekenden hun reacties op. Voor velen was de tentoonstelling een *eye-opener* :

“Me nooit gerealiseerd dat het begin van WOII zo heftig was en zoveel slachtoffers en daklozen veroorzaakte. Goed gedaan!” Stans Wegener
“Voegt zeker iets toe aan het/mijn beeld!” Roy de B.
“Ook al is dit door Duitse ogen/camera's: heel goed te zien is hoe hard de Nederlandse soldaten

hebben gevochten (...) zeker gezien de middelen die zij hadden.” Cees en Ria Koper
“Zo komt de oorlog griezelig dichtbij, maar het is de taak van het Verzetsmuseum om die van alle kanten te tonen (...). Lof voor de wijze waarop de tentoonstelling is vormgegeven.” Frits David Zeiler

De tentoonstelling werd overgenomen door het Kazemattenmuseum in Kornwerderzand en wordt daar in 2020 geëxposeerd.

DE WONDERE WERELD VAN EL PINTOR 2 JUNI T/M 22 SEPTEMBER 2019

In deze tentoonstelling was de vrije speelwereld nagebouwd uit de prentenboeken die Jaap Kloots en zijn vrouw Galinka Ehrenfest, beiden vervolgd vanwege hun Joodse afkomst, samen met anderen vanaf 1941 publiceerden onder de schuilnaam El Pintor. De boeken waren razend populair in Nederland en werden zelfs in vertaling in Duitsland verkocht. Terwijl met een deel van de opbrengst de hulp aan onderduikers werd gefinancierd! Met deze tentoonstelling richtte het Verzetsmuseum zich voor het eerst – met succes – op kinderen van 4 t/m 10 jaar.

Voor de samenstelling en het concept werkte conservator Karlien Metz nauw samen met Tamara van Bommel, dochter van Galinka Ehrenfest, de belangrijkste tekenaar van en het creatieve brein achter El Pintor. Leerlingen van groep 5 van de islamitische basisschool Al Jawhara gaven hun mening over het tentoonstellingsontwerp en beoordeelden de teksten.

De tentoonstelling *Mode op de bon* toont aan de hand van kleding, damesbladen, foto's en films hoe het modebeeld onder invloed van de schaarste verandert. Mantelpakjes van oude herenkostuums raakten in, en – bij gebrek aan kousen – ook voor het eerst lange broeken en blote benen met sokjes voor vrouwen. Jurken werden gemaakt van jute en meelzakken en truien van hondenhaar. De bekende modejournalist Cecile Narinx (de Volkskrant) schreef: *“Fijne, kleine expo, met veel zorg en liefde samengesteld.”* Een actie met *Libelle* bracht veel extra bezoekers naar het museum.

Centraal in de tentoonstelling stonden vier kamers uit het boek *Het huis van El Pintor*, een wondere wereld waar de kinderen op avontuur gaan. Uit het boek *Wat Hassan zag* uit de serie *El Pintor's reizen* was een Marokkaanse soek nagebouwd, en gebaseerd op *Rommel Jan* konden de jonge bezoekers rommel maken door de planken van een kast te laten omklappen om vervolgens weer op te ruimen. Aan het slot werd het historische verhaal van de makers van *El Pintor* verteld voor kinderen vanaf 7 jaar. In 1943 werden Jaap en Galinka opgepakt. Jaap werd in 1943 vermoord in kamp Sobibor. Galinka overleefde de oorlog. Reinko Hallenga van het bureau *Taken by Storm* ontwierp de tentoonstelling. Maquette Atelier en de technische dienst van het museum verzorgden de opbouw. Er was een speurboekje voor kinderen en een bladerboek met uitgebreidere achtergrondinformatie voor volwassenen.

Veel ouders lieten een opgetogen reactie achter: *“Terwijl mijn kinderen door het deurtje in het huis van El Pintor kropen, leerde ik meer over de schrijvers. Het is juist deze mix van informatie en entertainment die de tentoonstelling een geslaagd uitstapje maken.”*

“De kinderen vonden de tentoonstelling fantastisch. Ze gingen enthousiast aan de slag en ze hebben de speurtocht van begin tot eind gevolgd. Het geheel is heel mooi vormgegeven en de kinderen worden echt uitgenodigd om te spelen en ontdekken.”

“Je ziet zelden een tentoonstelling voor grote mensen én (zeer) kleine kinderen. Voor allen was er iets te doen. (...) Ik kom terug!” Ruth van Andel
Opvallend waren ook de reacties van ouderen, die

de boeken als kind hadden gelezen:

“Toen ik 5 was in de oorlog was ‘Kom binnen in het huis...’ een van mijn liefste boeken. Ik heb het altijd bewaard. En nu pas heb ik begrepen wat een verhaal hierachter schuil gaat! Heel goed dat wij er nu kennis van kunnen nemen!”

“JE ZIET ZELDEN EEN TENTOONSTELLING VOOR GROTE MENSEN EN (ZEER) KLEINE KINDEREN. VOOR ALLEN WAS ER IETS TE DOEN. IK KOM TERUG!”

De openbare bibliotheek van Rotterdam nam onderdelen van de tentoonstelling over voor een kleine tentoonstelling in april-mei 2020.

MODE OP DE BON VANAF 10 OKTOBER

In de tentoonstelling *Mode op de bon* worden heden en verleden verbonden door het thema hergebruik. Direct na de Duitse bezetting in 1940 viel de import weg. Textiel ging ‘op de bon’, maar

ook met bonnen was er al snel vrijwel niets te koop. Tientallen kledingstukken uit de oorlog, damesbladen, foto's en films, laten zien hoe het modebeeld onder invloed van de schaarste verandert. Mantelpakjes van oude herenkostuums raakten in, en – bij gebrek aan kousen – ook voor het eerst lange broeken en blote benen met sokjes. Jurken werden gemaakt van jute en meelzakken, kragen van bont van mollen of muizen, en truien van hondenhaar. Nieuw is ook het nylon van parachutes, een tot dan toe nog onbekende stof die soepel valt en razend populair wordt voor trouwjurken.

Voor de tentoonstelling werd samengewerkt met mode-studenten van ROC Hilversum, ROC Amsterdam, ROC Mondriaan in Den Haag en het Albeda-college in Rotterdam. Zij maakten ontwerpen geïnspireerd op de mode tijdens de oorlog. Op 19 juni 2019, werden tijdens een spetterende modeshow alle ontwerpen gepresenteerd. Presentatrice Lisa Wade was de gastvrouw en een jury met drie bekende modeontwerpers, Aziz Bekkaoui, Lisa Konno en Yasmina Ajbilou, koos uit de ruim veertig ontwerpen de acht beste, die een plek kregen in de tentoonstelling. Dogukan Türkan was geraakt door de in het museum geëxposeerde afscheidsbrieven van terdoodveroordeelden. Hij borduurde citaten uit die brieven op een rok en bijpassende cape gemaakt van de fluwelen bekleding van een bank. Vroni Martina schreef over haar ontwerp *“Mijn outfit is gemaakt uit theedoeken, gerecyclede wol en een tafelkleed. Door het materiaal dat ik heb gebruikt, is het improviseren in de mode tijdens de Tweede Wereldoorlog terug te zien. Ik heb er veel respect voor dat men*

toen zo creatief moest zijn om er toch leuk uit te zien.”

De tentoonstelling werd mooi vormgegeven door Kaleido Collective en gebouwd door Perspekt. Centraal in de ruimte stonden op een verhoging jurken van geïmproviseerde materialen. Langs de wanden werden de andere thema's belicht zoals de textieldistributie, de modehuizen die in Nederland vooral katholiek-Duitse of Joods-Duitse eigenaren hadden, modebladen, modeontwerpers en tot slot de hedendaagse modeontwerpers die materialen hergebruiken, nu vanuit afkeer van de enorme verspilling in de *fast fashion*. De thema's werden ingeleid door mooi vormgegeven filmpjes, die deels ook werden gebruikt in de social media-campagne.

**“IK HEB ZO VEEL
GELEERD DAT IK HET
GEVOEL HEB DAT
IK HET ZELF HEB
MEEGEMAAKT.”**

De tentoonstelling kreeg veel publiciteit en was direct een hit. Vooral groepjes vrouwen kwamen naar de tentoonstelling en waren enthousiast: *“Wat een ontzettend goede tentoonstelling. (...) Echt inspirerend, informatief en onderhoudend. Mooie combinatie met de jonge en gevestigde*

ontwerpers, en met de actuele thematiek van textiel-overproductie.” Barbara *Volkskrant*-recensent Cecile Narinx schreef: *“Ga vooral naar de tentoonstelling ‘Mode op de bon’ in Verzetsmuseum Amsterdam over vindingrijkheid in tijden van schaarste, de opmars van de damespantalon en de troost van mooie jurken (...). Fijne, kleine expo, met veel zorg en liefde samengesteld.”* Een actie met *Libelle* bracht honderden extra bezoekers naar het museum.

TENTOONSTELLINGEN BUITEN HET MUSEUM

NAMEN STATT NUMMERN, NIEDERLÄNDISCHE POLITISCHE HÄFTLINGE IM KONZENTRATIONSLAGER DACHAU T/M 28 FEBRUARI

De tentoonstelling *Geen nummers maar Namen*, door het Verzetsmuseum vervaardigd in 2015, was nog tot eind februari 2019 te zien in de KZ-Gedenkstätte Dachau. Ca. 150.000 bezoekers vanuit de hele wereld bezochten in januari en februari de Gedenkstätte. De tentoonstelling werd afgesloten met een kleine conferentie.

VERZETSMUSEUM JUNIOR OP WIELEN

Deze reizende variant van Verzetsmuseum Junior in een grote vrachtwagentrailer ging de wijken in, vooral in Amsterdam en overlooptgemeentes als Almere en Purmerend. Burgemeester Femke Halsema onthulde *Verzetsmuseum Junior op wielen* in november 2018. ‘Op wielen’ bleek direct een waardevolle aanvulling op het educatieve aanbod, stond in 2019 op 30 locaties en kreeg – met een capaciteit van 16 kinderen tegelijk voor

een bezoek van ruim een uur – 5.835 bezoekers. De begeleiding bleek zeer arbeidsintensief. Er werden extra vrijwilligers geworven, en er werd een extra medewerker aangesteld in een werkervaringsplaats, die ook bij de balie en als museumdocent in het museum kon inspringen.

Jonge bezoekers werden in *Verzetsmuseum Junior op wielen* ondergedompeld in de verhalen van de Joodse Eva, Jan met ouders in het verzet, NSB-meisje Nelly en Henk uit een alledaags gezin. In de evaluaties gaven de leerlingen *Verzetsmuseum Junior op wielen* gemiddeld een 8,9 en de docenten zelfs een 9,4. Leerlingen schreven:

“Ik heb zo veel geleerd dat ik het gevoel heb dat ik het zelf heb meegemaakt.”

“We hebben meer geleerd dan de meester ons in het hele blok heeft uitgelegd.”

“Ik dacht dat een museum saai is, maar dit vond ik helemaal niet saai. Ik ga mijn moeder vragen of we vaker naar het museum kunnen gaan.”

Frederique Blijdenstein, docent De Vissersschool uit Amsterdam Nieuw-West schreef: *“Ongelofelijk hoeveel informatie en beelden er in zo'n kleine ruimte kan worden verwerkt! De afwisseling tussen verschillende historische bronnen (...) en de verschillende perspectieven die naar voren worden gebracht maakten het voor de leerlingen enorm boeiend en interessant. Het besef dat iedere familie moeilijke beslissingen moest nemen met veel minder informatie dan wat wij nu hebben, waardoor ze de consequentie niet goed konden overzien, was indrukwekkend.”*

Bijna 6.000 kinderen bezochten in 2019 de mobiele tentoonstelling *Verzetsmuseum Junior op wielen*. Dat is veel, gezien de capaciteit van maximaal 16 kinderen tegelijk en een bezoekduur van ruim een uur. De vrachtwagentrailer stond bij scholen en evenementen, zoals, op de foto, bevrijdingsfestival *Het Vrije Westen* in het Amsterdamse Westerpark. Een van de bezoekers: “... ik had niet gedacht dat het in zo'n kleine ruimte ook mogelijk was om de verhalen zo goed te vertellen.”

3 VERNIEUWING, UITBREIDING EN TOEGANKELIJKHEID

Op 5 mei was er in het museum een Vrijheidsmaaltijd voor ongeveer dertig blinden en slechtzienden. Zij betastten authentieke objecten, en gingen erover in gesprek met elkaar en een medewerker van het museum. Het was één van de activiteiten waarmee het museum in 2019 ervaring opdeed om de vaste opstelling te vernieuwen en die volledig zelfstandig toegankelijk te maken voor bezoekers met een visuele beperking.

De plannen voor de te vernieuwen vaste opstelling, die voorjaar 2022 zal worden geopend, werden in 2019 verder uitgewerkt. In juni was de financiering voldoende rond om te starten met het project. Historisch onderzoeker Jos Sinnema werd aangesteld om gericht naar verhalen voor de opstelling te zoeken. Er werden ook stagiaires ingezet, specifiek voor de zoektocht naar 'duo-verhalen' over een ontmoeting van een Nederlander met de Duitse bezetter of geallieerde bevrijder, waarbij één anekdote vanuit twee perspectieven wordt belicht.

De zoektocht naar een geschikte vormgever kostte meer tijd dan gepland. Vanaf het voorjaar 2019 werden vijf vormgevingsbureaus uitgenodigd voor een pitch. Toen in augustus alle presentaties achter de rug waren, was de projectgroep overgegaan van de partijen enthousiast. Er werden daarom drie éénmansbureaus benaderd, waarvan *Laurijsse, Creative Design Studio* van Ilona Laurijsse werd gecontracteerd. Haar theatrale vormgeving, gemaakt in samenspraak met kunstenaar Maaïke Stevens, sprak de projectgroep aan.

Omdat het een grote uitdaging wordt om de opzet van de nieuwe vaste opstelling te verruimen, nieuwe perspectieven en interactieve onderdelen in te voegen en meer doelgroepen te bedienen op eenzelfde oppervlakte, ging het museum in onderhandeling met de huurder van Restaurant Plancius om bij afloop van het huurcontract op 31 januari 2021 de huurovereenkomst te beëindigen. Architect Joep Damstra werkte een plan uit waarbij bijna 100m² van de huidige gehoorzaal en

entreegebied bij de vaste opstelling zou kunnen worden gevoegd. Ook de uitstraling van het pand, het entreegebied, de gehoorzaal en bergruimte worden in de plannen verbeterd. De horeca zou worden beperkt tot een bescheiden koffie- en lunch-gelegenheid voor museumbezoekers. Door de gecompliceerde verhuursituatie met een onderhuurder en een onder-onderhuurder, liepen de onderhandelingen vast. Het museum moest een advocaat inschakelen. Aan het eind van het jaar was het gesprek over een minnelijke schikking nog gaande.

Er werden in 2019 al veel voorbereidingen getroffen voor de optimale toegankelijkheid van de nieuwe opstelling voor mindervaliden, en in het bijzonder visueel beperkten, waarin het Verzetsmuseum een voortrekkersrol zal vervullen. Alle bij de ontwikkeling van de vernieuwing van de vaste opstelling betrokken medewerkers doorliepen in februari workshops verzorgd door Dedicon en door Studio I (inclusiviteit) van het Van Abbemuseum. De zeer slechtziende museologie studente Alicia Hoost deed een onderzoek naar toepassing van multisensory design om collectie toegankelijk te maken voor blinden en slechtzienden en in mei 2019 organiseerde het museum een Vrijheidsmaaltijd voor ca. dertig blinden en slechtzienden. Zij betastten authentieke objecten, en gingen erover in gesprek met elkaar en een medewerker van het museum. De bijeenkomst leverde zinvolle informatie voor de selectie van voelvoorwerpen, de beleving van het huidige museum en tal van logistieke kwesties.

De fondsenwerving voor de benodigde 1,5 miljoen voor de herinrichting werd aan het eind van het jaar afgerond. Voor een subsidie van Het Gehandicapte Kind (NSGK), werd de voorwaarde gesteld dat ook Verzetsmuseum Junior toegankelijk wordt gemaakt voor auditief of visueel beperkte kinderen. Mede op basis van een rapport van Andrea Schouw-Naphegyi van Bureau Zonneberg werd een projectvoorstel geschreven, waarvoor Het Gehandicapte Kind een extra bijdrage beschikbaar stelde, en een aanvraag werd gedaan voor de ANWB-prijs. In juli werd het project genomineerd voor deze prijs. Er werd een campagne gevoerd om stemmen te werven. Met succes, want op 13 november werd de prijs van € 10.000 in het museum uitgereikt. Er werd vervolgens gestart met de uitwerking van een videotour voor auditief beperkte kinderen in samenwerking met Wat Telt! van de dove zusjes Roos en Martine Wattel, en een audiotour voor visueel beperkte kinderen in samenwerking met Dedicon. Een groep blinde en slechtziende jongeren van VISIO-Zuidoost kwam op bezoek en gaf advies. Aan het eind van het jaar werden de eerste gidslijnen op de vloer aangebracht. Voorjaar 2020 worden de tours in gebruik genomen. De ervaringen met deze tours door Verzetsmuseum Junior zullen zeer zinvol zijn voor de ontwikkeling van de vaste opstelling.

4. COLLECTIE EN BIBLIOTHEEK

In november werden vijftig objecten uit de collectie van het Verzetsmuseum gefotografeerd, als onderdeel van een project van de Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45. In 2020 wordt het project vervolgd en zullen nog eens ca. 250 objecten worden gefotografeerd. De afbeeldingen worden opgenomen in de digitale catalogus van het museum en zullen op termijn vindbaar worden in het portal www.oorlogsbronnen.nl.

VERWERVING, ONTSLUITING EN BEHOUD

Mensen met erfgoed uit de oorlog weten het Verzetsmuseum nog steeds goed te vinden. In 2019 mocht het museum 128 schenkingen in ontvangst nemen. Daaronder bevinden zich een koffer uit Nederlands-Indië, een van brood gemaakte rozenkrans uit kamp Ravensbrück, een blikken trommel van Hannie Schaft en een bijzondere collectie tekeningen, foto's, brieven en beeldhouwwerkjes van de gefusilleerde verzetsman/kunstenaar Johan Limpers. Verder heeft het museum zich ingespannen om een passende bestemming te vinden voor een verzameling tekeningen van de Joodse kunstenaar Fré Cohen die het enige tijd in beheer had. De tekeningen dateren van voor de oorlog, passen daarom niet in de museumcollectie, en konden worden overgedragen aan de afdeling Bijzondere collecties van de Universiteit van Amsterdam.

In 2019 zijn belangrijke stappen gezet wat betreft de digitalisering van de museumcollectie. Alle particuliere archieven worden gedigitaliseerd met geld van het Metamorfoze-programma voor het behoud van papieren erfgoed van het Ministerie van OCW. In het kader van dit drie jaar durende project, gecoördineerd door Netwerk Oorlogsbronnen, hebben in 2019 papierrestauratoren van DP Conservation de particuliere archieven van het museum gereed gemaakt voor digitalisering en waar nodig gerestaureerd. Daarbij bleek dat zich in de archieven veel driedimensionale voorwerpen bevonden zoals insignes. Aangezien dergelijke stukken niet gescand kunnen worden, moesten ze

allemaal verwijderd en omgepakt worden. Mede daarom liepen de werkzaamheden uit, maar het project wordt naar verwachting toch volgend jaar binnen de beoogde tijd afgerond. Vanaf half januari 2020 worden de archieven gedurende zes maanden extern gedigitaliseerd en ontzuid.

Het Verzetsmuseum neemt voorts deel aan een project van de Stichting Musea en Herinneringscentra '40-'45 om objecten uit de collectie te fotograferen. In het kader hiervan zijn op 9 september van zes collectiestukken 360-graden foto's gemaakt. Vervolgens werden op 21 november nog eens vijftig collectiestukken tweedimensionaal gefotografeerd. In 2020 wordt het project vervolgd en zullen nog eens ca. 250 objecten worden gefotografeerd. De afbeeldingen worden opgenomen in de digitale catalogus van het museum en zullen op termijn vindbaar worden in het portal www.oorlogsbronnen.nl. Verder zijn er dit jaar plannen gemaakt om de verouderde digitale catalogus van het museum te vernieuwen.

RAADPLEGING EN UITLENING

De collectie van het Verzetsmuseum werd in 2019 door diverse onderzoekers geraadpleegd voor studies en documentaires over onder andere Anne Frank, de gefusilleerde dominee H.R. De Jong en de Joodse familie Geiringer.

Het Verzetsmuseum gaf in 2019 collectie in permanente bruikleen aan het nieuwe herinneringscentrum Oranjehotel en schonk ook veel replica's van collectiestukken. Verder werd er collectie uitgeleend voor tentoonstellingen aan Museum Sophiahof, de Amerikaanse

ambassade, het Spoorwegmuseum, Museum Arnhem, Gemeentearchief Zaanstad en het Anne Frank Huis. Een schilderij van Heinz Geiringer dat was uitgeleend aan het Metro Kinokulturhaus in Wenen bleek bij terugkeer licht beschadigd en werd gerestaureerd.

De foto's van het Verzetsmuseum zijn sinds 2009 online vindbaar en te bestellen via www.beeldbankwo2.nl. In 2019 werden 39 foto's van het Verzetsmuseum via de beeldbank gepubliceerd. Daarnaast werd direct vanuit het museum aan 82 personen en instellingen beeldmateriaal geleverd, onder meer aan Nationaal Monument Kamp Vught, Museum of Danish Resistance 1940-1945 en Yad Vashem. Ook is in het kader van 75 jaar bevrijding veel beeldmateriaal geleverd aan de NOS. De collectiebeheerder behandelde verder 82 informatieverzoeken. In de kleine, gespecialiseerde, door vrijwilligers bemande bibliotheek, werden 45 onderzoekers en scholieren ontvangen. Voorts werden er door de bibliotheekmedewerkers, zoals de voorgaande jaren, ongeveer 330 per e-mail of telefoon ontvangen informatieverzoeken afgehandeld.

5 EDUCATIE

In *El Pintor*, de eerste tentoonstelling van het Verzetsmuseum voor jonge kinderen, was de vrije speelwereld nagebouwd uit de prentenboeken die Jaap Kloots, Galinka Ehrenfest en anderen vanaf 1941 uitgaven onder de schuilnaam *El Pintor*. De opbrengst werd deels gebruikt voor de hulp aan onderduikers. Leerlingen van de islamitische basisschool Al Jawhara, die adviseerden over de samenstelling en teksten, kwamen op bezoek, evenals elf groepen van de buitenschoolse opvang en heel veel kinderen in familieverband. *“Terwijl mijn kinderen door het deurtje in het huis van El Pintor kropen, leerde ik meer over de schrijvers. Het is juist deze mix van informatie en entertainment die de tentoonstelling een geslaagd uitstapje maken.”*

Het Verzetsmuseum heeft een vast aanbod van educatieve programma's voor het reguliere onderwijs: van bovenbouw basisschool tot en met PABO, lerarenopleiding en studenten geschiedenis. Daarnaast heeft het museum een programma *Bezet en bevrijd* voor inburgeraars, en een aanbod voor ouderen in verzorgingshuizen: *Verzetsmuseum op de thee*. Voor speciaal onderwijs worden op maat programma's aangeboden en *Verzetsmuseum Junior op wielen* reist door het land. De educatieve programma's in de vaste opstelling en *Verzetsmuseum Junior* duren respectievelijk anderhalf en twee uur. Een klas wordt verdeeld in subgroepen van acht tot tien leerlingen, met elk een vrijwillige museumdocent als begeleider.

MUSEUMDOCENTEN

In 2019 waren er 72 vrijwilligers actief als museumdocent. Dat waren er meer dan voorheen door de komst van *Verzetsmuseum Junior op wielen*. Het is een gemêleerde groep met werkenden, gepensioneerden en studenten. Er is altijd verloop, vooral onder de jongeren. Begin 2019 kampte het museum door vertrek en langdurige uitval door ziekte, tijdelijk met een tekort, maar gelukkig lukte het – ondanks de voor het aanbod van vrijwilligers ongunstige arbeidsmarkt – weer voldoende nieuwe museumdocenten te vinden. Ze doorliepen uiteraard een opleidingsprogramma. Daarnaast werden er gevarieerde scholingsbijeenkomsten voor alle museumdocenten georganiseerd.

EDUCATIEVE MATERIALEN

De educatieve materialen voor de vaste opstelling bleven in 2019 ongewijzigd. Voor

Verzetsmuseum Junior op wielen werden in 2019 voorbereidende lessen en verwerkingslessen gemaakt die downloadbaar zijn vanaf de website. Voor de verwerkingslessen met een link naar de actualiteit, werd samengewerkt met War Child. De evaluatie van *Verzetsmuseum Junior op wielen* in juli op basis van reacties van leraren en leerlingen, was aanleiding voor enkele aanpassingen. Voor *Nach Holland* en *Mode op de bon* werd een onderzoeksopdracht gemaakt met aanvullende lessuggesties voor op de website.

GROEPSBEZOEK

Door verkleining van de groepsgrootte en de ziektegevallen onder museumdocenten in het voorjaar, lag het aantal scholieren dat in 2019 in het museum werd ontvangen met 20.124 iets lager dan in de voorgaande jaren (22.147 in 2017 en 23.286 in 2018). De beperkte capaciteit in het museum was mede een reden om de al vermelde mobiele tentoonstelling *Verzetsmuseum Junior op wielen* te ontwikkelen. Inclusief de bezoekers aan deze mobiele tentoonstelling doorliepen 25.959 kinderen en jongeren een educatief programma van het museum, een toename van 11,5%.

De meeste scholieren die het museum in schoolverband ontving, 42% (8.941 leerlingen), voerden een onderzoeksopdracht uit of kregen een rondleiding in de vaste opstelling over Nederland in de Tweede Wereldoorlog, 20% (4.363 leerlingen) maakte een begeleide buurtwandeling, 32% (6.820 leerlingen) werd ontvangen in *Verzetsmuseum Junior* en 6% (1.340 leerlingen) bezocht *Verzetsmuseum Junior op wielen*. Mede door *Verzetsmuseum Junior op wielen* nam

het percentage schoolbezoekers uit het primair onderwijs toe van 32% in 2018 tot 43% in 2019. Uit het voortgezet onderwijs kwam 39%, uit het MBO/HBO/WO 3% en uit het buitenland 15%. Het aantal inburgeraars zakte tot een procentueel verwaarloosbaar aantal van 32 deelnemers. *Mode op de bon* trok enkele groepen uit het MBO; dit worden er meer in 2020. Het viel op dat veel pabo's *Verzetsmuseum Junior* bezoeken. Op 15 november hadden 33 pabo-docenten een programma met sprekers in het Verzetsmuseum, waarbij ze een toelichting kregen over de educatieve programma's van het museum.

Wat betreft de regionale herkomst is door *Verzetsmuseum Junior op wielen* het aantal scholieren uit Amsterdam toegenomen. Van de basisschoolleerlingen kwam dit jaar 45% uit Amsterdam ten opzichte van 37% in 2018; 43% kwam uit de rest van Noord-Holland en 12% uit de rest van Nederland. Ook van de leerlingen van het voortgezet en hoger onderwijs nam het aantal Amsterdamse scholieren toe van 9% in 2018 tot 15% in 2019. 28% kwam uit de rest van Noord-Holland, 30% uit de rest van Nederland en 26% uit het buitenland.

Enkele reacties van leerlingen:

Meisje VMBO 2: *"Ik had hier echt geen zin in. We hebben het zoveel over de oorlog op school, ik werd er moe van. Maar ik vond dit toch wel erg interessant."*

Jongen VMBO 2: *"Komen alle spullen uit die tijd? Dat is wel echt cool. En echt wel heel erg oud"*

Meisje HAVO 3: *"Ik zou nooit onderduikers in huis nemen, maar wel mijn familie. Wanneer ik erover*

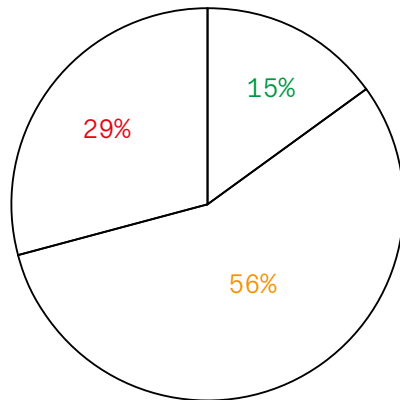
Jonge bezoekers werden in *Verzetsmuseum Junior op wielen* ondergedompeld in de verhalen van de Joodse Eva, Jan met ouders in het verzet, NSB-meisje Nelly en Henk uit een alledaags gezin. In de evaluaties gaven docenten *Verzetsmuseum Junior op wielen* gemiddeld een 9,4 en leerlingen een 8,9.

"We hebben meer geleerd dan de meester ons in het hele blok heeft uitgelegd." Door *Verzetsmuseum Junior op wielen* nam het percentage schoolbezoekers uit het primair onderwijs en uit de regio Amsterdam aanzienlijk toe.

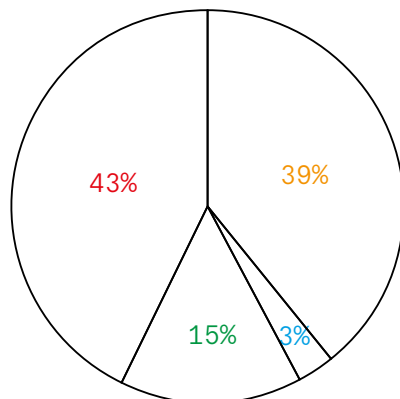
HERKOMST SCHOLIEREN 2019

- Amsterdam
- Rest van Nederland
- Buitenland

SCHOOLTYPEN 2019

- Primair onderwijs
- Voortgezet onderwijs
- Buitenland
- MBO/HBO/WO

nadenk was het een heel moeilijke keuze voor de mensen van toen.”

Jongen VMBO-3: *“Welk geloof had Hitler? Hij was vast geen moslim.”*

Meisje VMBO 2: *“Wanneer ik als verzetsstrijdster opgepakt zou worden, dan ben ik bang dat ik al na de eerste keiharde klap alles zou hebben verraden.”*

Meisje PO groep 8: *“Hitler heeft zelf niemand vermoord maar was toch een massamoordenaar, hè?”*

PROGRAMMA'S BIJ WISSELTENTOONSTELLINGEN

Bij de tentoonstelling *Nach Holland* werd een bescheiden educatief programma gemaakt waarvoor vijf schoolgroepen werden ontvangen. *El Pintor* was vooral gericht op gezinnen. In groepsverband kwamen er leerlingen van de islamitische basisschool Al Jawhara op bezoek en elf groepen kinderen van de Buitenschoolse opvang (BSO's). Via de MBO-raad en het geschiedenislerarenblad *Kleio* werd de tentoonstelling *Mode op de bon* met de bijbehorende educatieve programma's onder de aandacht gebracht. Zes schoolgroepen brachten een bezoek in 2019, en er werden groepen geboekt voor 2020.

GEZINSPUBLIEK

Voor het gezinspubliek organiseerde de educatieve dienst weer activiteiten tijdens de schoolvakanties. Kinderen konden Jan, één van de vier hoofdpersonen in Verzetmuseum Junior, ontmoeten en vragen stellen. De bijeenkomsten blijven onverminderd populair. Jan Slomp sprak met de jonge bezoekers op 2 januari (kerstvakantie), 20 februari (voorjaarsvakantie),

1 mei (meivakantie), 21 augustus (zomervakantie) en 23 oktober (herfstvakantie). Er waren in de schoolvakanties museumdocenten aanwezig als gastheer/vrouw om de bezoekersstromen in goede banen te leiden.

Het bezoek van kinderen en jongeren in familieverband nam toe van 10.555 personen in 2018 tot 11.841 personen in 2019. De museuminspecteurs van de website museumkids.nl gaven het Verzetmuseum in 2019 gemiddeld een 8,8.

“IK HAAT MUSEUMS MAAR DIT MUSEUM VOND IK ECHT LEUK.”

Op de website museumkids.nl en op briefjes in Verzetmuseum Junior laten veel kinderen reacties achter. Enkele voorbeelden:
“Wat veel te zien maar iets te spannend nog voor ons (8 en 7 jaar)...de geluiden en dergelijke maken het wel heel echt!”
“Als ik een spreekbeurt zou houden over het museum dan zou ik het hebben over hoe moeilijk het is om keuzes te maken in de oorlog.”
“The world can be a better place if we work together. If we don't want to repeat what was demonstrated, we have to stop dividing each other and start uniting.” (10 jaar, Canada)
“Ik haat museums maar dit museum vond ik echt leuk.”

Op 15 april bezocht staatssecretaris Paul Blokhuis van VWS, verantwoordelijk voor de afdeling Oorlogsgetroffenen en Herinnering WO2, het Verzetsmuseum. Hij werd geïnformeerd over het brede scala aan educatieve activiteiten en de toekomstplannen van het museum, en was daarvan onder de indruk. Later in het jaar lanceerde hij de 'Regeling 75 jaar vrijheid', die subsidiemogelijkheden biedt voor museale vernieuwing.

"Ik zou echt niet één van die kinderen uit de oorlog willen zijn."

SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJKE ACTIVITEITEN EN TOEGANKELIJKHEID

Na de vernieuwing van de vaste opstelling in 2022 zal het museum optimaal geschikt worden voor leerlingen met een auditieve of visuele beperking, maar inclusiviteit is altijd een uitgangspunt voor het museum. Het museum ontving in 2019 346 leerlingen uit het speciaal onderwijs; leerlingen met een heel laag IQ, leerachterstanden, en gedragsproblemen.

Het museum zet zich er ook voor in scholen te bereiken met veel kinderen met een moslim-achtergrond, die van huis uit vaak een vertekend beeld krijgen van de Jodenvervolgung. Naast

reguliere scholen met veel moslimkinderen, bezochten in 2019 groepen van de islamitische basisscholen Al Yaqoet, Al Maes, Al Jawhara en Al Wafa het Verzetsmuseum. Er werden voorts kinderen ontvangen via de buitenschoolse opvang van de Stichting voor Kennis en sociale Cohesie (SKC) voor jongeren die opgroeien in een kansarme omgeving. *Verzetsmuseum Junior op wielen* bezocht in 2019 zes scholen in Amsterdam Zuidoost, Nieuw-West en Noord en was te zien op het Kinderrechtenfestival in Amsterdam Zuidoost.

Vanaf 2007 heeft het Verzetsmuseum, in het kader van het Amsterdamse museale samenwerkingsverband Stad en Taal, een programma voor inburgeraars, met een begeleidend lespakket *Bezet en Bevrijd*. Bij alle musea met een inburgeringsprogramma ligt het aantal deelnemers laag. De in

2018 gezamenlijk geproduceerde promotiefilmpjes brachten geen verbetering. Het museum constateerde dat veel taaldocenten ook huiverig zijn om het thema 'oorlog' te behandelen voor cursisten met een oorlogsverleden, terwijl de herkenning en bespreekbaarheid daarvan juist zeer zinvol zijn. Om de drempel tot een bezoek te verlagen wil het Verzetsmuseum vanaf 2020 aanbieden dat museumdocenten op de taalinstututen de introductieles komen verzorgen.

In het kader van het project *Verzetsmuseum op de thee* gingen museumdocenten op bezoek bij verzorgingstehuizen, om aan de hand van authentieke objecten en muziek met kleine groepjes ouderen in gesprek te gaan. In 2019 werd met 87 ouderen gesproken in de Amsterdamse verzorgingstehuizen De Vreugdehof, De Amstelring

Groenelaan, Amsta De Poort en Domus Magnus Uylenburgh.

De educatieve dienst oriënteerde zich in 2019 op de toegankelijkheid van het museum voor laaggeletterden en voor mensen met beperkingen. In Hoofdstuk 3 werd al toegelicht dat Verzetsmuseum Junior toegankelijk wordt gemaakt voor auditief of visueel beperkte kinderen. Het museum richtte zich in 2019 ook op het gemeentelijke initiatief om ouders met een taalachterstand te helpen met de Nederlandse taal, via de school van hun kinderen: Taal en Ouderbetrokkenheid (TOB). Enkele groepen ouders bezochten in dit kader Verzetsmuseum Junior.

SAMENWERKING EN PROMOTIE

Het Verzetsmuseum was ook in 2019 weer betrokken bij het cultuureducatieve expertisecentrum Mocca; 31 keer werd gebruik gemaakt van de Mocca-Cultuurbus om het Verzetsmuseum te bezoeken. Het museum was voorts betrokken bij het project *Oorlog in mijn buurt*, en overlegde met het Auschwitz Comité, Joods Cultureel Kwartier en Anne Frank Stichting over een gezamenlijk educatief programma bij het toekomstige Holocaust Namenmonument.

Met de samenwerkende musea en herinneringscentra over de Tweede Wereldoorlog, verenigd in de Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 (SMH), werkten

de educatief medewerkers, dankzij een bijdrage van het VWS, in extra uren intensief samen om de kwaliteit van educatieve programma's en producten te verbeteren. Medewerkers van het museum namen deel aan studiereizen en workshops en ontwikkelden in het samenwerkingsverband een reeks handleidingen om de kwaliteit van rondleidingen, educatieve programma's en tentoonstellingen te verbeteren. Femke Burger van het Verzetsmuseum verzorgde onder meer expertmeetings over beleving in de museale sector en over het bereiken van nieuwe doelgroepen. Zij ontwikkelde een stappenplan 'Samenwerken met klankbordgroepen' en werkte mee aan een tentoonstellingsmatrix om de kwaliteit van tentoonstellingen te toetsen.

De RAAK Stimuleringsprijs om musea toegankelijk te maken voor visueel beperkten, werd op 8 oktober in het Verzetsmuseum uitgereikt door Rick Brink, 'Minister van Gehandicaptenzaken'. De blinde cabaretier Vincent Bijlo trad daarbij op. Het Verzetsmuseum, dat de prijs won in 2018, verzorgde een lezing over een verzetskrant in braille - een voorheen onbekend verhaal dat werd onderzocht voor de te vernieuwen vaste opstelling, die zelfstandig toegankelijk zal worden voor blinden. In 2019 werd al gewerkt aan een audiotour en een videotour door Verzetsmuseum Junior voor kinderen met een visuele of auditieve beperking.

6 EVENEMENTEN

Op 18 juni hield Kathleen Ferrier, dochter van de eerste president van een onafhankelijk Suriname, de jaarlijkse Anton de Kom-lezing. De zaal was ruim van te voren uitverkocht. De 175 bezoekers werden zeer geïnspireerd door haar lezing, getiteld *Breuklijnen en bruggen*, over veranderingen die diepe maatschappelijke breuklijnen veroorzaken, zowel nationaal als internationaal, en de bruggen die kunnen worden geslagen.

SERIES LEZINGEN EN DISCUSSIES

Het Verzetsmuseum organiseert jaarlijks lezingen en debatten met vaste samenwerkingspartners om het thema van het museum te relateren aan de nieuwste historisch-wetenschappelijke ontwikkelingen of aan de politieke actualiteit. De vaste series waren succesvol, voor nieuwe zaalbijeenkomsten blijkt het, ondanks de mogelijkheden van online targeting om activiteiten onder de aandacht te brengen, door de grote concurrentie steeds moeilijker om bezoekers te werven.

BIJEENKOMSTENSERIE HELDEN & SCHURKEN

Van januari tot en met mei organiseerde het museum weer maandelijks bijeenkomsten onder de titel Helden & Schurken, samen met het NIOD, het Historisch Nieuwsblad en de VPRO. Dit jaar werden schrijvers van recent verschenen biografieën geïnterviewd, samen met een mee-lezer vanuit een andere hoek. De bijeenkomsten waren vrijwel allemaal ruim van te voren uitverkocht.

- 16 januari *Hanns Albin Rauter*: Historisch Nieuwsblad-redacteur Bas Kromhout ging in gesprek met Theo Gerritse, biograaf van de beruchte en meedogenloze *Höhere SS- und Polizeiführer* in Nederland, en met psychiater Martin Willems, gespecialiseerd in de psyche van daders en slachtoffers tijdens de Tweede Wereldoorlog.
- 20 februari *Oorlogszoon*: Clairy Polak ging in gesprek met Ivo Weyel over zijn boek *Oorlogszoon, De onderduikjaren van mijn vader en het leven daarna*, en met Inez Schelfhout,

gz-psycholoog bij Centrum '45, gespecialiseerd in tweede-generatieproblematiek.

- 20 maart *Jan Zwartendijk*: Jos Palm (*VPRO/OVT*) ging in gesprek met Jan Brokken over zijn boek *De Rechtvaardigen*, over een Nederlandse diplomaat die een grote hoeveelheid Curaçao-visa voor naar Litouwen gevluchte Poolse Joden uitgaf, en met Rob Vornis, voormalig diplomaat en ambassadeur, geboren op Curaçao.
- 17 april *Gisèle d'Ailly-van Waterschoot van der Gracht*: Oud NIOD-directeur Hans Blom ging in gesprek met biografe Annet Mooij en met Cees van Ede, maker van de documentaire *Het steentje van Gisèle*, over het veelbewogen leven van deze spraakmakende levenskunstenares, die tijdens de oorlog onderduikers in huis nam.
- 15 mei *Albert Gemmeke*: Erik Somers (NIOD) ging in gesprek met Ad van Liempt over diens biografie van de kampcommandant van Westerbork en met Dirk Mulder, directeur van Herinneringscentrum Kamp Westerbork.

ANTON DE KOMLEZING

18 JUNI

Met het dagblad Trouw en de Anne Frank Stichting als stille partner, organiseert het museum jaarlijks de Anton de Komlezing, waarin aandacht wordt gevraagd voor deze Surinaamse verzetsman, voor de strijd tegen intolerantie en discriminatie in heden en verleden, en voor de geschiedenis van minderheidsgroepen en hun positie in de Nederlandse samenleving. Dit jaar gaf oud-politica Kathleen Ferrier, dochter van de eerste president van een onafhankelijk Suriname, de lezing getiteld *Breuklijnen en bruggen*, over veranderingen die

diepe maatschappelijke breuklijnen veroorzaken, zowel nationaal als internationaal, en de bruggen die kunnen worden geslagen. De co-referent, cabaretier en presentator Steven Brunswijk, moest op het laatste moment afzeggen, maar Ferrier wist de uitverkochte zaal met 175 mensen ook alleen van begin tot eind te boeien.

SOBIBORBIJEENKOMST

24 OKTOBER

Sinds vele jaren organiseert het Verzetsmuseum met de Stichting Sobibor een bijeenkomst in het kader van de herdenking van de opstand in dat vernietigingskamp in 1943, waar bijna 35.000 Nederlandse Joden werden vermoord. De bijeenkomst was dit keer gewijd aan het proefschrift van Petra van den Boomgaard over 'de Calmeyer-Joden', de bijna 4.000 Joden die dankzij een herzieningsverzoek op basis van vaak gefingeerde bewijsstukken of antropologisch 'bewijs' niet langer werden gezien als Jood of vol-Jood; meer dan 2.500 van hen overleefden de oorlog. Ook enkele nabestaanden kwamen aan het woord tijdens deze ontroerende bijeenkomst met 106 aanwezigen.

MUZIEK UIT BEZETTINGSTIJD

21 NOVEMBER

In samenwerking met de Leo Smit Stichting startte het museum in 2018 een serie *Muziek uit bezettingstijd*, over muziek van Joodse componisten en Kulturkamer-weigeraars, met deze keer werk van Marius Flothuis en Lex van Delden, uitgevoerd door Eleonore Pameijer op dwarsfluit en Erica Waardenburg op harp. Joyce Kiliaan hield een voordracht over deze

componisten. Het was een mooie bijeenkomst voor helaas maar 32 bezoekers.

BIJEENKOMSTEN MET DE CORRESPONDENT 27 JUNI

In 2019 startte het museum een nieuw samenwerkingsverband met De Correspondent om met bijeenkomsten over actuele thema's een jong publiek te bereiken. Op 27 juni gaf Dimitri Tokmetzis een boeiende lezing over radicalisering op YouTube, voor 30 jonge bezoekers. Een tweede bijeenkomst op 11 december over duurzaamheid en klimaat moest wegens gebrek aan belangstelling helaas worden geannuleerd.

PROGRAMMA'S RONDOM WISSELTENTOONSTELLINGEN

Het museum organiseerde extra activiteiten bij de wisseltentoonstellingen, vaak in samenwerking met andere organisaties, voor extra bezoekers en publiciteit, en om de thema's te verdiepen voor specifieke groepen bezoekers.

Bij *Nach Holland*:

- 31 januari: openingsprogramma met bijdragen van de hedendaagse oorlogsfotografen Kadir van Lohuizen en Eddy van Wessel, en van Egbert Myjer, zoon van een beroepsmilitair die vocht bij Kornwerderzand. Het was een afwisselende bijeenkomst voor 90 gasten.
- 9 februari en 11 mei gaf Gerard Groeneweg, verzamelaar van de geëxposeerde foto's, rondleidingen door de tentoonstelling. Een lezing op 10 maart door Jan Sameling over Duitse deserteurs moest helaas wegens gebrek aan belangstelling worden afgelast.

Bij *El Pintor*:

- 2 juni was er een inloop-openingsprogramma met in de tentoonstelling en de feestelijk versierde gehoorzaal onder meer een voorleeshoek, schminkhoek en limonade met hapjes. Onder leiding van de kunstenaars Vingerling & de Bruyne werd er door de bezoekers gewerkt aan een grote vloertekening. Er kwamen 134 ouders met hun kinderen.
- 30 juni was er een Tekenfeest door Vingerling & De Bruyne. Door het prachtige weer kwamen er maar tien bezoekers.
- 24 juli volgde het poppenspel Baas-bovenbaas van Max Verstappen. Ook dit keer was het prachtig weer en kwamen er maar negen bezoekers.

Bij *Mode op de bon*:

- 19 juni 's avonds vond de grote modeshow plaats waarbij de ontwerpen van MBO-studenten werden gepresenteerd. Het was een groots event met 71 studenten als modellen, ontwerpers en visagisten. Lisa Wade presenteerde de bijeenkomst en ingehuurde modeshow-professionals zorgden voor de choreografie. Ruim 180 enthousiaste bezoekers waren erbij.
- 10 oktober was er een sprankelend openingsprogramma voor de tentoonstelling, ook onder leiding van Lisa Wade. Er was een modeshow in jaren veertig-kledij en een voordracht van Cecile Scheele, oprichtster van de Sustainable Fashion Week. De winnaars van de MBO-ontwerpwedstrijd werden geïnterviewd en namen de eerste exemplaren in ontvangst van de tentoonstellingspublicatie in de vorm van een Modemagazine.

- 13 oktober was er een *Mode op de bon*-kledingruilbeurs met 'influencers' Bonnie Nottroth en Cathelijne Blok en MBO-studenten, die kleding aanpasten en versierden. Het was zeer geanimeerd maar met ongeveer vijftig personen viel de opkomst wat tegen. Het evenement leverde wel online publiciteit. Bonnie trok met haar wekelijkse vlog, waarin ook de tentoonstelling aan bod kwam, ruim 22.000 bezoekers en Cathelijne Blok deelde berichten met haar bijna 8.000 volgers op Instagram.
- 17 november volgde een *Mode op de bon*-workshop in samenwerking met naaiatelier De Steek, getiteld *Maak van je oude blouse een feestjurk*. De 12 workshopplaatsen waren snel uitverkocht.
- 23 november stond de jaarlijkse Vriendenontvangst in het teken van *Mode op de bon*: de directeur van het museum vertelde over de samenwerking met MBO-studenten, deskundige Joke van Dijk over modehuizen en het modebeeld in de jaren '40, en stylisten Margriet Procee en Catherine Cuykens vertelden over de kleding die ze maakten voor de succesmusical *Soldaat van Oranje*. Het was een afwisselende en zeer geslaagde bijeenkomst voor 90 Vrienden.

EENMALIGE BIJEENKOMSTEN

In Hoofdstuk 5 is al vermeld dat kinderen tijdens alle schoolvakanties hoofdpersoon Jan Slomp in Verzetsmuseum Junior konden ontmoeten. Het museum organiseerde voorts eenmalige bijeenkomsten, soms ook met partners. Ook werd de gehoorzaal beschikbaar gesteld of voor beperkt tarief verhuurd voor bijeenkomsten van derden over aan het museum gelieerde

Bij de tentoonstelling *Mode op de bon* werden veel activiteiten georganiseerd, zoals op de foto's een kledingruilbeurs, waar de MBO-studenten kleding aanpasten en versierden. Ook mode-'influencers' Bonnie Nottroth en Cathelijne Blok waren aanwezig, wat veel online publiciteit opleverde.

onderwerpen, waarbij ook het museum kon worden bezocht.

- 27 januari: na de Auschwitz-herdenking speelden jonge toneelspelers uit Amsterdam de voorstelling *Oorlog in Oost: VERZET*, onder leiding van theatermakers Jelle Zijlstra en Nilay Ceber. De voorstelling trok 53 bezoekers.
- 27 maart: met de Plantage Weesperbuurtvereniging werd de herdenking van de aanslag op het bevolkingsregister georganiseerd, met aansluitend een bijeenkomst in het museum.
- 3 april: presenteerden KRO/NCRV de podcast *Tante Jos* in het Verzetmuseum, over de geheim agente Jos Gemmeke.
- 2 mei: herdenkingsbijeenkomst georganiseerd door het Joods Maatschappelijk Werk.
- 16 augustus: bevrijdingsdebat en vrijheidsdialoog ter herdenking van de Japanse capitulatie in Nederlands-Indië, georganiseerd door de migrantenorganisatie Nusantara uit Amsterdam Zuidoost.
- 24 september gaf De Verhalenman Karel Baracs een voorstelling in het Duits over het waargebeurde verhaal van zijn ouders en de redding van Joodse kinderen.
- 25 september werd het boek *Duivels dilemma. De 23 van Trouw*, geschreven door Peter Bak, in het Verzetmuseum gepresenteerd in de aanwezigheid van nabestaanden van de gefusilleerden. In totaal waren er 58 gasten.
- 8 oktober vond de uitreiking van de RAAK-stimuleringsprijs 2019 plaats in het Verzetmuseum, dat de prijs in 2018 won. Verzetmuseum-directeur Liesbeth van der Horst had, met blinden en slechtzienden, deel

Grote drukte op 4 mei 's middags bij een concert door het Ricciotti Ensemble in het kader van dodenherdenking. 's Avonds volgde de traditionele gratis avondopenstelling. Op 5 mei organiseerde het museum een bijzondere Vrijheidsmaaltijd voor blinden en slechtzienden, met onder meer een optreden van de blinde cabaretière Charlotte Glorie.

uitgemaakt van de jury. Onderzoeker van het Verzetsmuseum Jos Sinnema gaf een lezing over een verzetskrant in braille en de blinde cabaretier Vincent Bijlo trad op. De 'minister van Gehandicaptenzaken' Rick Brink reikte de prijs uit. Het NOS-journaal maakte die dag in het museum een uitgebreide rapportage over de braille-krant maar vermeldde het museum helaas niet.

- 9 november: presentatie van het boek *Ik heb niets warms voor de winter* over de correspondentie in gevangenschap tijdens de Tweede Wereldoorlog tussen Ab en Mick Veltman, werd bezocht door 138 belangstellenden.
- 11 november: op de Wapenstilstandsdag van de

Eerste Wereldoorlog was er de voorstelling *Het verdriet van België* met de bekende Belgische schrijfster Kristine Hemmerechts. Het was een mooie bijeenkomst voor helaas slechts 30 bezoekers.

- 13 november: feestelijke afsluiting van de publiekscampagne om stemmen te werven en uitreiking van de ANWB-prijs voor de toegankelijkheid van Verzetsmuseum Junior. Directeur reizen van de ANWB reikte een cheque uit en legde samen met de Verzetsmuseum-directeur het eerste stuk van de gidslijn op de vloer van Verzetsmuseum Junior.
- 26 november: voorvertoning van de televisiedocumentaire *Het geheugen van Auschwitz* over de bevrijding van

concentratiekamp Auschwitz-Birkenau.

- 29 november presenteerde Herman Keppy zijn boek over Indisch verzet *Zijn jullie kerels of lafaards* in het museum, met een optreden van Ernst Jansz. Er kwamen 75 belangstellenden vooral uit de Indische gemeenschap onder wie bekende Nederlanders als Adriaan van Dis en Hans Goedkoop.
- 14 december vond de traditionele reünie van de kinderen van illegale Parool-medewerkers weer plaats in het Verzetsmuseum.

COLLECTIEVE EVENEMENTEN

Ook nam het museum in 2019 weer deel aan collectieve evenementen:

- 4 en 5 mei: op 4 mei was er in het

Verzetsmuseum een gratis concert in het kader van dodenherdenking door het Ricciotti Ensemble. 's Avonds volgde de traditionele gratis avondopenstelling, met dit jaar maar 76 bezoekers. Op 5 mei organiseerde het museum een bijzondere Vrijheidsmaaltijd voor 30 blinden en slechtzienden, die authentieke objecten uit de oorlog konden betasten. Er was een optreden van de blinde cabaretière Charlotte Glorie.

- 12 augustus was er een lunchconcert in het kader van het Grachtenfestival met verboden composities van vrouwelijke componisten uit de oorlog. Met 80 bezoekers was het een zeer geslaagde bijeenkomst.
- 24 en 25 augustus was de Uitmarkt. Het museum had voor het eerst geen kraam, maar stond met *Verzetsmuseum Junior op wielen* op het kindergedeelte, waar 547 bezoekers een kijkje namen.
- 28 augustus organiseerde het Verzetsmuseum in de Intreeweek van de Universiteit van Amsterdam 's avonds een 'Minimuseumnacht' met speedrondleidingen door het museum en een bar in de gehoorzaal. Met 110 studenten was de opkomst redelijk goed.
- 2 november had de jaarlijkse Museumnacht een programma rond de tentoonstelling *Mode op de bon*, met modeshows in jaren '40-stijl met interactie met het publiek over de voor de kleding benodigde 'punten', kappen en opmaken in jaren '40-stijl, kleding restyling en speedrondleidingen. Het was gezellig druk met 2.670 vooral jonge bezoekers.

In de avond en nacht van 2 op 3 november was het met 2.670 overwegend jonge bezoekers gezellig druk in het Verzetsmuseum tijdens de jaarlijkse Museumnacht. Er waren rondom de tentoonstelling *Mode op de bon* onder meer modeshows in jaren '40-stijl met interactie met het publiek over de voor de kleding benodigde 'punten'. Ook konden bezoekers zich kleden en laten kappen en opmaken in jaren '40-stijl, mee met speedrondleidingen, en dansen tijdens een workshop 'Voguen', een dans gebaseerd op de poses van modellen in het modeblad Vogue.

7 PUBLIEK, MARKETING EN PR

Bezoekers van *Verzetmuseum Junior op wielen* werden uitgenodigd om via een *instagram-frame* en een bordje in steekwoorden hun mening te geven over het bezoek en daarmee te poseren voor de trailer, om de foto's te delen via sociale media in een Facebookevent. Het aantal vrienden en volgers van het museum op de sociale media groeide in 2019 gestaag tot 5.217 Facebookvrienden, 1.402 volgers op Twitter, en 1.424 volgers op Instagram.

BEZOEKERS

In 2019 ontving het Verzetsmuseum ruim 113.000 bezoekers, een groei van 7% ten opzichte van 2018. Het aantal individuele bezoekers nam toe in alle leeftijdsgroepen van 75.808 in 2018 tot 80.791 in 2019. Het groepsbezoek van scholieren aan het museum nam om eerder al genoemde redenen wat af, maar dat werd ruimschoots gecompenseerd door de bijna 6.000 bezoekers aan *Verzetsmuseum Junior op wielen*.

Het museum houdt maandelijks gedurende een week een enquête onder de individuele bezoekers. In combinatie met de verschillende categorieën bezoekers die het kassasysteem registreert, heeft het museum een goed beeld van het profiel van de bezoekers en van de trends en ontwikkelingen

in de samenstelling van de bezoekers. Van elke bezoeker wordt via de kassa het herkomstland geregistreerd.

De trend tot toename van het aantal Nederlandse bezoekers aan het museum zette zich voort. Het percentage Nederlandse bezoekers steeg van 24% in 2017 tot 35% in 2018 en tot 39% in 2019. Hiervan kwam 13% uit de regio Amsterdam. Vooral het succes van de wisseltonstellingen was debet aan deze groei. Het herhaalbezoek steeg van 11% tot 23%.

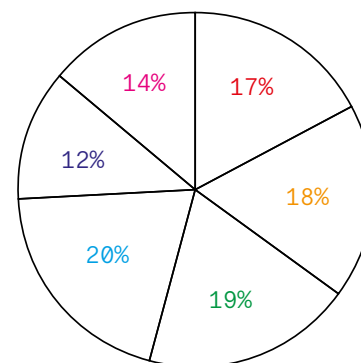
Uit Nederland buiten de regio Amsterdam kwam 26% van de individuele bezoekers; 61% van de individuele bezoekers kwam uit het buitenland, waarvan 43% uit Engelstalige landen (Groot-

Brittannië, Ierland, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Verenigde Staten), 15% uit de rest van Europa (oost en west) en 3% uit de rest van de wereld. Er werden bezoekers uit 128 landen ontvangen, onder wie veel bezoekers uit Zuid-Amerikaanse landen, maar ook bijvoorbeeld 104 bezoekers uit India, 56 uit Taiwan, 52 uit Afghanistan, 21 uit Maleisië en 7 uit Swaziland – om maar wat voorbeelden te noemen. Bij de bezoekers in schoolverband nam het aantal Amsterdammers fors toe van 18% in 2018 tot 29% in 2019. Dit is deels te danken aan *Verzetsmuseum Junior op wielen* die scholen in de wijken bezocht, maar er kwamen ook ruim 1.000 meer Amsterdamse scholieren naar het museum zelf. Met 15% bleef het percentage schoolbezoek uit het buitenland gelijk.

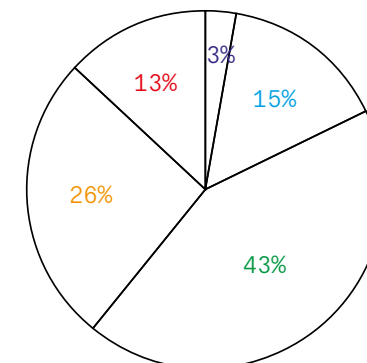
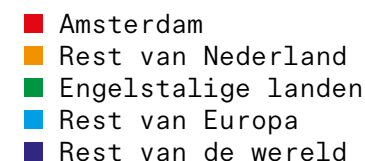
BEZOEKERSAANTALLEN 2019

Individuele bezoekers volwassenen	68.950
Individuele bezoekers kinderen/jongeren t/m 18 jaar	11.841
Groepsbezoek volwassenen en bezoekers evenementen	6.324
Groepsbezoek basisonderwijs	9.320
Groepsbezoek voortgezet onderwijs	8.155
Groepsbezoek MBO/HBO/WO	603
Groepsbezoek buitenland/inburgeraars	3.386
Educatieve activiteiten op externe locaties	4.582
Totaal	113.161

LEEFTIJDEN INDIVIDUELE BEZOEKERS 2019

HERKOMST INDIVIDUELE BEZOEKERS 2019

Berichtdetails

Verzetsmuseum Amsterdam
Gepubliceerd door Wim van de Laak (?) · 18 augustus 2019 ·

Weergegeven in: Nederlands

|| KAMP AMERSFOORT IN GEBRUIK || Op 18 augustus 1941 wordt kamp in Amersfoort door de Duitsers in gebruik genomen. Het is een vreselijk kamp, met kampbeulen die er vaak plezier in hebben de gevangenen te mishandelen. Tot 1945 zitten er 35.000 gevangenen vast, vooral verzetsmensen. Zoals Edmond Wellestein die meteen bij aankomst een oude bekende ziet: weggeteerd, apathisch, met een slepende, krachteloze pas. Een angstaanjagend vooruitzicht.

Genermeer vind-ik-leuks, opmerkingen en deelacties
Als je dit bericht promoot, wordt het aan meer mensen weergegeven.

14.724 Bereikte mensen **2.735** Betrokkenheidsacties [Bericht promoten](#)

148 30 opmerkingen 60 keer gedeeld

Prestaties van je bericht

14.724 Bereikte personen

680 Reacties, opmerkingen en deelacties

90 Leuk	31 Op bericht	59 Op deelacties
5 Geweldig	1 Op bericht	4 Op deelacties
22 Verbluft	9 Op bericht	13 Op deelacties
318 Verdrietig	98 Op bericht	220 Op deelacties
41 Boos	21 Op bericht	20 Op deelacties
144 Opmerkingen	69 Op bericht	75 Op gedeeld bericht
60 Gedeeld	60 Van bericht	0 Op gedeeld bericht

2.055 Klikken op berichten

170 Fotoweergaven	0 Klikken op link	1.885 Overige klikken
----------------------	----------------------	--------------------------

NEGATIEVE FEEDBACK

7 Bericht verbergen 2 Alle berichten verbergen

0 Rapporteren als spam 0 Pagina niet meer leuk vinden

Gerapporteerde statistieken kunnen achterlopen op wat er in berichten wordt weergegeven

Na een workshop door de specialist van het Van Gogh Museum, werd er in 2019 voor gekozen om via Facebook geen rechtstreekse reclame meer te maken, maar om vooral persoonlijke verhalen te belichten, vaak aansluitend aan een herdenkingsdatum of (inter-)nationale dagen, zoals *Coming Out Day*, *De Dag van de Mensenrechten* of *Sinterklaas*. Er werden verschillende malen per week berichten gepost.

In de verdeling naar leeftijd zijn lichte verschuivingen zichtbaar. Het percentage individuele bezoekers van 19 tot 25 jaar daalde van 15 tot 12%, van die van 26 tot 35 jaar van 23 tot 20%. Het percentage bezoekers t/m 18 jaar bleef gelijk en het percentage oudere bezoekers nam licht toe. De categorie 51 t/m 64 nam van 16 tot 18% en de categorie 65-plussers van 11 tot 17%.

VERZETSMUSEUM ONLINE

In 2019 had de website 378.712 gebruikers, ten opzichte van 303.978 in 2018. Het percentage bezoekers aan het Engelstalige deel bleef gelijk met 23%. De leeftijden van de bezoekers fluctueerden licht ten opzichte van het voorgaande jaar: 12% van de bezoekers viel in de leeftijdscategorie 18 tot en met 24 jaar, 21% was 25 tot en met 34 jaar; 17% 35 tot en met 44 jaar; 18% 45 tot en met 54 jaar; 16% was 55 tot en met 64 jaar en eveneens 16% waren 65-plussers.

De man-vrouw verhouding bleef vrijwel gelijk: 56% van de bezoekers was vrouw; 44% man. Er werd in 2019 één nieuwe digitale expositie aan de website toegevoegd naar aanleiding van de tentoonstelling *Explosiegevaar!* De digitale expositie *Eten in oorlogstijd* werd in 2019 het best bekeken. Twee van de digitale exposities hebben interactieve onderdelen. Op de verhalenmodule voor *Naar de boeren*, over de kinderevacuaties in de Hongerwinter, werden 21 reacties op de verhalen gegeven; ook werd nog een verhaal toegevoegd. Het digitale monument voor de Nederlandse politieke gevangenen in Dachau werd aangevuld naar aanleiding van 108 reacties.

Via het Dachaumonument kwam de zoon van een Amerikaanse bevrijder in contact met de dochter van een oud-Dachau-gevangene. Hij overhandigde haar een nooit aangekomen brief van haar vader. Het Brabants Dagblad schreef er een reportage over.

Naast de website van het museum beheert het Verzetsmuseum ook de in 2011 bij een tentoonstelling geproduceerde website www.walravenvanhall.nl. In 2018 steeg het bezoek door de succesvolle speelfilm *Walraven van Hall, bankier van het verzet* tot 28.237 bezoekers. In 2019 werd de website 15.389 keer bezocht.

In 2019 onderzocht het bureau Accessibility de mogelijkheden om de website optimaal toegankelijk te maken voor mensen met visuele of auditieve beperkingen. Doordat bleek dat het museum voor de website zal moeten overstappen op een nieuw content management systeem (CMS) werd uitvoering van de aanbevolen aanpassingen uitgesteld tot 2021.

Filmpjes van het Verzetsmuseum op YouTube kregen 50.111 views, bijna evenveel als in het voorgaande jaar. Het aantal views van de filmpjes op Vimeo nam wat af tot 8.944. Op de sociale media bleef het aantal vrienden en volgers gestaag groeien. Aan het eind van het jaar had het museum 5.217 Facebook-vrienden, 1.402 volgers op Twitter, en 1.424 volgers op Instagram. In 2019 werd er, na een oriëntatie en een workshop van de specialist van het Van Gogh Museum, voor gekozen om volgers te binden door persoonlijke verhalen. Er wordt geen rechtstreekse reclame

meer gemaakt, maar er worden aangrijpende verhalen verteld, afgeleid uit de collectie of de wisselexposities, vaak aansluitend bij (inter-) nationale dagen, zoals *Coming Out Day*, *De Dag van de Mensenrechten* of *Sinterklaas*. Hierdoor worden verschillende doelgroepen aangesproken. Er worden verschillende malen per week berichten gepost.

Het museum verstuurt voorts maandelijks een digitale nieuwsbrief voor direct contact met de achterban. Deze telt 2.854 abonnees en heeft een (ook voor de sector) hoog openingspercentage van bijna 42%.

Het museum was ook in 2019 weer zeer succesvol op de sociale media met spontane aanbevelingen van buitenlandse bezoekers. Bezoekers deelden vooral beelden uit de tentoonstelling *Mode op de bon* op Instagram en Facebook. Op TripAdvisor kreeg het Verzetsmuseum 3.380 beoordelingen, waarvan 136 in het Nederlands en 2.805 in het Engels. 91% van de recensenten beoordeelde het museum als heel goed of uitstekend. Het museum staat na het Anne Frank Huis op de tweede plek van de 23 meest gewaardeerde historische musea in Amsterdam. Enkele recensies:

“Ongelooflijk mooi! Je komt binnen en je wordt direct omringd door de geschiedenis. Heel mooi verteld, vooral het Verzetsmuseum Junior sleept je mee door de 2e Wereldoorlog!”

Daniel Kooren, april 2019

“Fabulous museum which gives insight into the Dutch way of life during WW 2, which emphasizes its challenge to live morally and ethically when the world you know is falling apart.”

Elaine Cox, September 2019

“The museum does an excellent job of showing the impact the war and Nazi tyranny had on The Netherlands. (...) You get a real feel what it would have been like to live through those troubled times.” James D., oktober 2019

“Unique and important museum. We’ve been to many WWII museums, and none have covered the resistance movement to this degree. From the beginning, they laid out the moral dilemma - adapt, collaborate or resist. Apart from the range of many artifacts, they also personalized it with short stories of persons who did all of the above. As expected, this meant a much wider story was presented than that of Anne Frank.” M. Shoe, november 2019

“Loved it. (...) Very moving, very touching. The people of Holland suffered greatly and this museum documents it in a moving and professional manner. Let us not forget what happened! An interesting discussion was the Japanese occupation of Dutch colonies and the reluctance to grant nationhood to colonies. I would go there again, You should visit this very well designed and curated museum.”

Arlington, november 2019

AUDIO- EN SMARTPHONETOURS

Het museum biedt de bezoekers kosteloos een audiotour via podcatchers aan in zeven talen. In de aanbevelingen op *TripAdvisor* wordt de audiotour vaak aanbevolen. In 2019 werden de tours via de podcatchers 58.923 keer uitgeleend: in het Engels 36.392 keer, Nederlands 10.935 keer, Duits 3298, Spaans 2990, Frans 3334, Italiaans 913 en Portugees 1061 keer.

Bezoekers konden de audiotours ook downloaden op hun eigen smartphone via de gratis app voor culturele toeristische routes izi.TRAVEL. De tour door de vaste opstelling werd 278 keer in het Nederlands en 332 keer in het Engels gedownload, en de Spaanse versie scoorde met 90 downloads relatief hoog.

Via izi.TRAVEL bood het museum ook diverse buurtwandelingen aan. Van de wandeling van het Anne Frank Huis naar het Verzetsmuseum werd de Nederlandstalige versie 656 en de Engelstalige versie 674 keer gedownload. Een Nederlandstalige wandeling door de directe omgeving van het museum werd 378 keer gedownload.

MARKETING EN PUBLICITEIT

Voor de wisseltentoonstellingen zocht het museum publiciteit. *Nach Holland* kreeg rondom de opening een televisierapportage in Eén Vandaag en artikelen in Trouw, Algemeen Dagblad, de Telegraaf, de Groene Amsterdammer, het Nederlands Dagblad, MUG en de glossy Oost. Er waren agendavermeldingen in onder meer Het Parool en de Uitkrant. Rondom de meidagen zette het museum in op betaalde publiciteit met affiches in de stad en radiospots op Radio 1. Veel bezoekers rapporteerden de spots te hebben gehoord.

Ook voor *El Pintor* werden affiches verspreid. Er verschenen artikelen in de Museumkrant, Het Parool, het Nederlands Dagblad en de Groene Amsterdammer. Het museum benaderde gericht moederbloggers. Enkele moederbloggers, de

blog Oost Online en de blog van Ileen Montijn schreven over de tentoonstelling. In juni verscheen een biografie over Galinka Ehrenfest, het brein achter El Pintor, geschreven door Linda Horn. Dit leverde nieuwe publiciteit op, waarbij ook naar de tentoonstelling werd verwezen, onder andere in de Volkskrant. Atheneum Boekhandel aan het Spui wijdde een etalage aan het boek en de tentoonstelling. Er werden voor *El Pintor* acties georganiseerd met de Museumkaart en Het Parool en er werden gericht buitenschoolse opvanglocaties benaderd om de tentoonstelling tijdens de zomervakantie te bezoeken.

Mode op de bon opende tijdens de Sustainable Fashionweek en werd via de website van dit evenement onder de aandacht gebracht. De opening kreeg veel aandacht op de radio. Conseruator en directeur werden geïnterviewd voor NPO Radio 1, NPO Radio 5 en NPO Radio 4. Op de televisie kreeg de tentoonstelling aandacht op het lokale Ratatouille TV en in Koffietijd van RTL4. Er verschenen besprekingen in Het Parool, de Noord-Hollandse dagbladen, de Uitkrant en Kleio. De bekende modejournaliste Cecile Narinx schreef lovende woorden in de Volkskrant. De website Modemuze besteedde diverse malen aandacht aan de tentoonstelling en de randprogrammering. Er werd een zeer succesvolle actie gevoerd voor de lezers van Libelle. Al vermeld is dat voor de randprogrammering werd samengewerkt met influencers als Bonnie Nottroth en Cathelijne Blok. Hun vlogs werden enkele tienduizenden keren bekeken, maar dat vertaalde zich niet zichtbaar in extra museumbezoekers. Ook de Volkskrant maakte een vlog.

Algemene publiciteit kreeg het museum vooral rondom de belangrijkste herdenkingsdagen. In het kader van International Holocaust Day op 27 januari werd de collectiebeheerder geïnterviewd voor het BBC-programma *Finding my family*. De toespraak van de Verzetsmuseum-directeur bij de herdenking van de Februaristaking in Hilversum op 26 februari kreeg aandacht in de Gooi- en Eembode en Gooi- en Eemlander. In de aanloop naar 4 en 5 mei kwam het museum aan bod in het SBS6-televisieprogramma Verzamelkoorts, in METRO en werd de directeur geïnterviewd voor Radio 1. Zij liet zich ook met 99 anderen fotograferen voor de groepsfoto 'Familie Amsterdam' op initiatief van het Amsterdamse 4 en 5 mei-comité. De foto verscheen als bijlage bij Het Parool en werd op 5 mei onthuld in het Amsterdam Museum. *Verzetsmuseum Junior op wielen* kreeg het hele jaar door, vaak zeer uitgebreide, publiciteit in de media van de regio's waar de trailer te zien was: Omroep Flevoland, Alkmaarse Courant, Noordhollands Dagblad, Almere deze week, De Stentor en de Nieuwe Meerbode.

Voor de promotie van de lezingen en debatten waren uiteraard de vaste mediapartners onmisbaar. Het *Historisch Nieuwsblad* plaatste meermalen grote aankondigingen van de serie Helden & Schurken. De Anton de Komlezing door Kathleen Ferrier werd zoals gebruikelijk aangekondigd in en gepubliceerd door mediapartner *Trouw*.

Het museum bracht weer twee nummers uit van de eigen Nieuwsbrief voor donateurs en

Bij alle drie de grote wisseltentoonstellingen in 2019 was er een affiche-campagne voor de zichtbaarheid in de stad. Het museum zet voor de tentoonstellingen vooral in op *free publicity*, ondersteund door een mix van betaalde publiciteit. Voor *Nach Holland* werden met veel succes ook radiospots met verzamelaar Gerard Groeneveld uitgezonden op NPO Radio 1 en 4.

relaties. Vanaf januari 2019 startte het museum daarnaast een maandelijkse digitale nieuwsbrief voor direct contact met de achterban. Deze nieuwsbrief werd naar 2.854 abonnees verstuurd en bovengemiddeld vaak (42%) geopend.

In het buitenland werd het Verzetmuseum diverse malen aanbevolen als bestemming voor toeristen: in een Franse krant over Tweede Wereldoorlog-attracties die in een oplage van 23.000 exemplaren in de Franse cultuursector werd verspreid, in *The Irish Times*, en in *The Washington Post*. Deze laatste krant schreef over het Anne Frank Huis en het Verzetmuseum: "*The Dutch Resistance Museum teaches more about this era and has an interesting connection to Anne.*" Het artikel werd doorgeplaatst in andere Amerikaanse, Canadese en Nieuw-Zeelandse kranten en goed gelezen. Sommige bezoekers meldden zich met een exemplaar in de hand aan de kassa van het museum.

Uiteraard werd het museum vermeld op de gebruikelijke toeristische websites, plattegronden en informatiegidsen over Amsterdam. Via Holland Pass, Tiqets en Tours & Tickets kunnen toeristen e-tickets of vouchers kopen voor het museum, en het museum is toegankelijk met de I Amsterdam City Card. Als proef was het museum in 2019 te bezoeken via de app Tapperuse waarbij de bezoeker per minuut voor zijn bezoek betaalt.

RELATIES

Het museum ontving ook in 2019 weer verschillende delegaties van professioneel geïnteresseerden uit binnen- en vooral buitenland.

Verzetsmuseum Junior staat in de museumsector internationaal als goed voorbeeld bekend. Er werden delegaties ontvangen van het Nordic Museum in Stockholm, Stockton University uit New Jersey, het Openluchtmuseum in Hongarije, het National WW2 Museum uit het Amerikaanse New Orleans, het Poolse Warsaw Rising Museum, de musea van de Duitse stad Osnabrück, het MAS in Antwerpen, de Argentijnse Anne Frank Stichting en het Postmuseum in Singapore.

Het museum was ook internationaal actief. Hoofd educatie van het Verzetsmuseum zat in een klankbordgroep voor vernieuwing van een Joods Museum in Westfalen en sinds 2018 is het Verzetsmuseum betrokken bij een netwerk van musea over Europees verzet, RESNET, geïnitieerd door de Schotse hoogleraar Philip Cooke, die gespecialiseerd is in Europese verzetsbewegingen. Veel verzetsmusea in Europa zijn opgericht op initiatief van direct betrokkenen en zijn klein gebleven; Verzetsmuseum Amsterdam vervult binnen de groep een voorbeeldfunctie. De Verzetsmuseum-directeur was spreker bij een bijeenkomst in Glasgow op 23 en 24 mei 2019.

Op nationaal niveau maakt het museum deel uit van de Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45 (SMH). Sinds 2015 maakt de SMH deel uit van het sectorbrede Platform WO2, waarin naast SMH ook het NIOD en het Nationaal Comité 4 en 5 mei een spilfunctie innemen. In de voorgaande hoofdstukken is al beschreven dat de educatief medewerkers van de veertien SMH-instellingen, dankzij steun van het ministerie van VWS, intensief samenwerkten om de kwaliteit van de educatie te

verbeteren en dat het museum met het Netwerk Oorlogsbronnen werkte aan de ontzuring en digitalisering van de collecties. In het najaar was het museum betrokken bij de door het Platform WO2 geïnitieerde, en door het NIOD gecoördineerde landelijke publiekscampagne *WO2 in 100 foto's*. De collectiebeheerder van het Verzetsmuseum speelde een centrale rol in de provinciale werkgroep van Noord-Holland. Op 15 november gaf in alle provincies de Commissaris van de Koning de aftrap in het provinciehuis. In 2020 resulteert de campagne in een tentoonstelling in het gebouw van de Tweede Kamer.

Aan het begin van het jaar bleek dat het ministerie van VWS de musea over de Tweede Wereldoorlog (anders dan de Herinneringscentra) uit zou gaan sluiten van investeringssubsidies. Voor het Verzetsmuseum met alle vernieuwings- en uitbreidingsplannen een zeer zorgwekkende ontwikkeling. Op 13 februari bespraken de voorzitter en directeur dit met de verantwoordelijke ambtenaren; op 5 april bracht een kamerlid met Oorlogsgetroffenen en Herinnering WO2 in zijn portefeuille mede in dit verband een werkbezoek aan het Verzetsmuseum, en op 15 april werd staatssecretaris Paul Blokhuis in het museum ontvangen. Mede dankzij dit lobbywerk lanceerde de staatssecretaris in het najaar de 'Regeling 75 jaar vrijheid'. In dit kader kunnen onder meer de SMH-musea subsidies aanvragen voor uitbreiding en museale vernieuwing.

Ook binnen de Amsterdamse politiek oriënteerde het museum zich op de mogelijkheden voor aanvullende steun voor de vernieuwingsplannen.

Voorzitter en directeur brachten bezoeken aan de wethouder Cultuur Touria Meliani en aan Burgemeester Femke Halsema. Op 5 september kwam de wethouder Cultuur in het museum op bezoek. De mogelijkheden voor extra projectsteun van de stad bleken nihil. Voor de exploitatiesubsidie werd een aanvraag voorbereid in het kader van het Kunstenplan 2021-2024.

In de stad maakt het Verzetsmuseum deel uit van allerlei samenwerkingsverbanden: het OAM (Overleg Amsterdamse Musea), MOAM (Marketing Overleg Amsterdamse Musea), SAM (Stichting Amsterdamse Musea) en vooral De Plantage Amsterdam, waarin de culturele instellingen in de Oostelijke binnenstad samenwerken. Verzetsmuseum-directeur Liesbeth van der Horst trad in 2019 wegens de al overschreden zittingstermijn na vele jaren terug uit het bestuur van dit samenwerkingsverband. De Plantage Amsterdam is al jaren actief voor gezamenlijke marketing en duurzaamheidsprojecten, heeft een actieve werkgroep Human Resource Management, en richt zich sinds 2018 ook op gebiedsontwikkeling voor de gehele Plantagebuurt. Ook de bewonersverenigingen en ondernemingen kunnen zich aansluiten. Op 29 januari was er in de Hermitage een eerste feestelijke buurtnetwerkbijeenkomst. Eind 2019 werken er negentien culturele instellingen, 28 bedrijven (hotels, café-restaurants en detailhandel), drie bewonersverenigingen en tien andere instellingen samen in De Plantage Amsterdam.

Op educatief gebied werkte het het Verzetsmuseum, zoals vermeld in Hoofdstuk 5,

samen met het Amsterdamse cultuureducatieve expertisecentrum Mocca, het samenwerkingsverband voor inburgeringstrajecten Stad en Taal, het project *Oorlog in mijn buurt*, en het Holocaust Namenmonument.

Uiteraard was het museum vertegenwoordigd bij de belangrijkste herdenkingen, zoals de Auschwitz Herdenking, de herdenking van de Februaristaking en de Nationale Dodenherdenking op de Dam in Amsterdam, enkele kleinere herdenkingen en andere bijeenkomsten zoals de *Nooit Meer Auschwitz* lezing. Hoofd educatie nam deel aan

de Keti Koti dialoogtafel. Directeur Liesbeth van der Horst sprak in 2019 bij de herdenking van de Februaristaking in Hilversum.

Voor de organisatie van activiteiten werkte het museum samen met vele vaste partners, die deels al zijn vermeld: Dagblad Trouw, de Stichting Sobibor, het NIOD, Historisch Nieuwsblad, VPRO, de Leo Smit Stichting en vanaf 2019 De Correspondent, en tal van meer incidentele partners. Voor het project voor ouderen in verzorgingstehuizen, *Verzetsmuseum op de thee* werd samengewerkt met verzorgingstehuizen.

Met het kenniscentrum voor slavernijverleden Ninsee werd de mogelijkheid besproken om de jaarlijkse Tula-lezing – vernoemd naar de leider van een slavenopstand op Curaçao – in en met het Verzetsmuseum te organiseren. Voor personele ondersteuning is het museum al vele jaren partner van het Duitse Aktion Sühnezeichen Friedensdienste (ASF). Via deze ASF werkt er jaarlijks tien maanden een jonge Duitse vrijwilliger bij het museum. In het Verzetsmuseum gaf de ASF twee introductiebijeenkomsten voor de nieuwe vrijwilligers, die door heel Nederland werkplekken krijgen.

Vele relaties brachten een werkbezoek aan het museum, zoals op 5 september de Amsterdamse wethouder Cultuur Touria Meliani. Voor Verzetsmuseum Junior kwamen er ook weer veel professioneel geïnteresseerden uit het buitenland op bezoek. Er kwamen in 2019 delegaties uit Argentinië, België, Duitsland, Hongarije, Polen, Singapore, de Verenigde Staten en Zweden.

8 ORGANISATIE

Het jaarlijkse uitje voor alle medewerkers en vrijwilligers werd weer in twee groepen gesplitst en ging op 22 augustus en 10 september naar Amersfoort. Er was een afwisselend programma met onder meer een rondvaart, een historische wandeltocht door de stad en een bezoek aan het Mondriaanhuis. Tot grote hilariteit van de groep haalde op 22 augustus heel toevallig de touringcar *Verzetsmuseum Junior op wielen in!*

Het museum heeft statuten conform de Governance Code Cultuur, volgt de code en is daar in 2019 niet van afgeweken.

BESTUUR EN DIRECTIE

De Stichting Verzetsmuseum Amsterdam kent het bestuur-en-directie-model. Historica Liesbeth van der Horst is sinds 2003 directeur. Er vonden in 2019 geen bestuurswisselingen plaats. Er werd besloten over te gaan van het Bestuursmodel op het Raad van Toezichtmodel, dat veel beter aansluit bij de dagelijkse praktijk; het aantal bestuursvergaderingen werd teruggebracht van vijf tot vier keer per jaar. Er werden nieuwe statuten en reglementen opgesteld, aansluitend bij de nieuwe Governance Code Cultuur. Er werd besloten dat alle leden bij de overgang naar de Raad van Toezicht – die voorjaar 2020 zal plaatsvinden – hun portefeuille beschikbaar stellen, waarna zij ook kunnen solliciteren op de openbaar gepubliceerde vacatures. Najaar 2019 werd al een vacature gepubliceerd voor een nieuwe voorzitter, vanwege het voorgenomen vertrek van Jacob Kohnstamm, die bij zijn aantreden al had aangegeven maar voor enkele jaren beschikbaar te zijn. In de bestuursvergadering van 9 december werd besloten om Jozias van Aartsen te benoemen tot toekomstig voorzitter van de Raad van Toezicht.

RISICOMANAGEMENT

Conform de Governance Code Cultuur is risicomanagement een integraal onderdeel van het gevoerde beleid. Het Verzetsmuseum heeft een uitgebreid bedrijfsnoodplan en een collectieveiligheidsplan, die ook in 2019 werden

geëvalueerd en bijgesteld naar aanleiding van een ontruimingsoefening. Calamiteiten en de ondernomen vervolgacties werden geregistreerd. Er worden dagelijks en wekelijks back-up tapes gemaakt van het computernetwerk; de weektapes worden buiten het museum bewaard. Voor risico-beheersing op financieel gebied wordt een strikte functie-scheiding toegepast op basis van een vier-ogen-principe. Het museum heeft een goede continuïteitsreserve en een uitstekende solvabiliteit. Het museum stelt ieder kwartaal een herijkte jaarresultaatprognose op, om zo nodig het financiële beleid bij te stellen. Sinds 2018 voldoet het museum aan de toen ingevoerde privacy wetgeving.

PERSONEEL

Er waren in 2019 enkele personeelswisselingen. De parttime groepsbezoeksregistrator verliet het museum wegens een andere baan. Eén van de vrijwillige museumdocenten nam haar functie over. In oktober ging de conservator met zwangerschapsverlof en nam een vervanger haar taken over. Eind oktober kondigde het Hoofd educatie aan het museum na 21 jaar te verlaten, formeel per 1 februari 2020, maar feitelijk al in december 2019. Dit was aanleiding om, met de blik op de toekomst, te schuiven met taken. Er wordt de functie van Programmamaker diversiteit en inclusie gecreëerd, die evenementen zal gaan organiseren. De website die jarenlang werd beheerd door het Hoofd educatie, gaat vallen onder het Hoofd marketing. De voormalige Coördinator groepsbezoek, die al veel van de leidinggevende taken binnen de educatieve dienst verrichtte, wordt Hoofd educatie. De medewerker

belast met de registratie van het schoolbezoek, krijgt een uitbreiding van uren om de educatieve dienst op meer terreinen te ondersteunen. Het managementteam groeit tot zes personen.

Per 31 december 2019 bestond het personeelsbestand van het museum uit twintig personen. Het betrof dertien mensen met een regulier, parttime dienstverband (10,3 fte), twee mensen in een gesubsidieerde functie (1,8 fte) en twee medewerkers op een werkervaringsplek. Verder werkte er het gehele jaar een projectmedewerker voor het Metamorfozeproject, en een projectmedewerker voor *Verzetsmuseum Junior op wielen* in het museum. Tot begin december werkte er een secretariaatsmedewerker als vervanger wegens ziekte, en vanaf half augustus een projectmedewerker voor de organisatie van de workshops bij *Mode op de bon*. Voorts waren stagiaires actief in het museum en 123 vrijwilligers, die essentieel zijn voor het museum. Onder hen 28 balievrijwilligers en 72 museumdocenten.

Ter scholing en bijscholing van personeel en vrijwilligers werden er studiedagen bijgevoerd, cursussen gevolgd en interne scholingsbijeenkomsten georganiseerd. Een groot aantal medewerkers en vrijwilligers volgde wederom de (herhalings)cursus Bedrijfshulpverlening. Ook werden openingen bezocht en bijeenkomsten van de Nederlandse Museumvereniging. Er was uiteraard ook ruimte voor ontspanning. Er werden twee personeelsborrels georganiseerd waarbij ook vertrekkende medewerkers en vrijwilligers werden uitgenodigd en nieuwe verwelkomd. Het jaarlijkse uitje voor alle medewerkers en vrijwilligers werd

weer in twee groepen gesplitst en ging op 22 augustus en 10 september naar Amersfoort. Op 12 december werd het jaar feestelijk afgesloten met een eindejaarsbijeenkomst.

HUISVESTING EN FACILITEITEN

Het museumgebouw is goed onderhouden en verkeert daardoor in een goede staat, met een voldoende beoordeling volgens de NEN-norm. Het museum heeft een Meerjaren Onderhoudsplan (MOP) voor de uitvoering van groot onderhoud. Conform dit plan werden in 2019 de buitenkozijnen hersteld en geschilderd, het dak en de hemelwaterafvoeren gecontroleerd en waar nodig hersteld. Het beveiligingssysteem werd hersteld, maar nog niet vervangen. Ook de geplande vervanging van de water- en gas- en elektrische installatie en de pc's bleek nog niet nodig.

Vervanging van de verlichting werd uitgesteld tot de vernieuwing van de vaste opstelling. Algehele vervanging van de publiekstoiletten (al gepland voor 2017) werd wederom uitgesteld vanwege de verbouwingsplannen voor de entreehal; alleen de stortbakken werden vervangen.

Verder werden er tal van kleine reparaties uitgevoerd. In september werd het al eerder beschadigde linoleum van de wisselexpositieruimte vervangen. De beamers van de vaste opstelling en de activeerpunten voor de podcatchers voor de audiotours werden vervangen. Voor de vervanging van enkele interactieve presentaties in Verzetsmuseum Junior moest ook de programmering van de software worden aangepast, wat veel extra tijd kostte.

De technisch medewerker van het Verzetsmuseum inspecteert de dakconstructie voor het onderzoek naar de mogelijkheden om zonnepanelen te plaatsen. Door technische beperkingen van de 19de-eeuwse bebouwing bleken de mogelijkheden helaas gering. Er werd een omgevingsvergunning aangevraagd en verleend voor zonnepanelen op een deel van het dak. Vanwege de benodigde constructieve verbeteringen vanaf de binnenzijde van het dak, werd de uitvoering uitgesteld tot in 2021, als de vaste opstelling voor de vernieuwing wordt verwijderd.

Er deden zich twee calamiteiten voor. Op 14 juli lekte het uit het plafond in de entreehal, net op de grens van twee bovengelegen appartementen. Het kostte veel tijd om de oorzaak te vinden: een kapotte pomp van een airconditioning. Op 3 december in de nacht brandden de toiletten in de kelder van Restaurant Plancius uit. De zaak stond vol met rook en moest vanwege koolmonoxidevergift geheel worden gestript en uiteraard sluiten. In het museum ging ook het brandalarm af, maar was er geen schade.

De klimaatapparatuur vroeg ook in 2019 weer de nodige aandacht. Vooral in Verzetsmuseum Junior was het klimaat nu en dan instabiel. Het vergde veel moeite om met de ontwerper en onderhoudsinstallateur van de klimaatinstallaties aan tafel te komen. De oorzaken werden deels

gevonden en opgelost. Voor een structurele oplossing zijn ingrijpende aanpassingen noodzakelijk. Voorjaar 2020 wordt hiervoor een plan opgesteld.

Omdat ruimtegebrek in de vaste opstelling voor de bezoekers een knelpunt is en de zaalbijeenkomsten vaak al vroeg zijn uitverkocht, ging het museum in onderhandeling met de huurder van Restaurant Plancius om na afloop van het huurcontract begin 2021 zelf over de ruimte te kunnen beschikken. Dit zou mogelijkheden geven de uitstraling van het museum en het entreegebied te verbeteren, de gehoorzaal te verruimen en de ruimte voor de vaste opstelling te vergroten. Naar aanleiding van een subsidieregeling van het ministerie van VWS werd ook het in 2018 geparkeerde plan om het museum uit te breiden met een nieuwe koloniale afdeling in een aangrenzend perceel weer in onderzoek genomen.

Architect Joep Damstra van Ruijssenaars Damstra architecten maakte een ontwerp voor de verbouwing van Restaurant Plancius met een gehoorzaal met een grotere capaciteit voor 110 personen, die door schuifwanden aan twee kanten kan worden uitgebreid tot 170 personen. Een nieuw museum-café wordt een ideale foyerruimte, waarin ook kleine inhoudelijke bijeenkomsten in een informele setting kunnen worden geprogrammeerd. Ook is er voorzien in een extra bergruimte voor zaalbehoeftes en ter vervanging van de huidige bergruimte in de vaste opstelling.

In 2019 heeft het museum een Energiescan laten maken en onderzoek laten verrichten

om het gebouw verder te verduurzamen door beperking van het energiegebruik en opwekking van duurzame energie. De mogelijkheden voor zonnepanelen bleken door constructieve en andere technische beperkingen van de 19de en begin twintigste-eeuwse bebouwing helaas gering. Er werd een omgevingsvergunning aangevraagd om zonnepanelen aan te leggen op een deel van het dak van de uitbouw met de vaste opstelling. Aan het eind van het jaar werd de vergunning verleend. Voor de aanleg zijn echter constructieve verbeteringen nodig aan de binnenzijde van de dakramen. Uitvoering wordt waarschijnlijk uitgesteld tot in 2021, als de vaste opstelling voor de vernieuwing wordt verwijderd.

VRIENDEN

Het museum heeft van oudsher via de Vriendenstichting een groot aantal donateurs, vooral van directbetrokkenen bij het verzet. Naar verwachting nam ook in 2019 het vergrijsde Vriendenbestand licht af, doordat er wat meer Vrienden overleden dan dat er nieuwe Vrienden bijkwamen. Eind 2019 waren er 900 Vrienden. Van de Vrienden werd in 2019 een bedrag van € 28.000 ontvangen.

Naast leden van de Vriendenstichting heeft het museum ook bedrijfsdonateurs die het museum rechtstreeks steunen. Eind 2019 waren dit zes bedrijven.

De samenstelling van het bestuur van de Vriendenstichting bleef in 2019 vrijwel ongewijzigd; alleen Mariëlle van der Molen trad terug uit het bestuur. Er werd in dit jaar, in samenwerking met de marketingmedewerker en

de secretariaatsmedewerker van het museum, verder gewerkt aan de modernisering van de administratieve en financiële processen. Het nam veel tijd in beslag. Een nieuw ledenadministratiesysteem werd in 2019 gedeeltelijk in gebruik genomen. Voor de donateurs werd weer een Vriendenontvangst georganiseerd, met – zoals al vermeld in Hoofdstuk 6 – een zeer geslaagd programma in het teken van *Mode op de bon*.

Het museum heeft sinds 1999 naast een Vriendenstichting een Comité van Aanbeveling van prominente Nederlanders die het museum moreel ondersteunen. In 2019 traden Aziz Bekkaoui, Hans Blom, Jet Bussemaker en Kathleen Ferrier toe tot het Comité van Aanbeveling. De namen van alle leden zijn achterin dit verslag opgenomen.

FINANCIËN

Het boekjaar 2019 werd afgesloten met een nagenoeg sluitende exploitatie. De financiële positie van het museum is nog altijd uitstekend. Met de uitbreidingsplannen en de vernieuwing van de vaste expositie voor de boeg is dat zeer welkom. De publieksinkomsten waren weer hoger dan verwacht door het relatief hoge aantal volbetalende bezoekers. De gemiddelde entree-inkomsten per bezoeker namen licht toe tot € 6,25. Het aantal Museumkaart-bezoekers, dat in 2018 sterk was gedaald vermoedelijk door fraude met museumkaarten via hotels, nam door invoering van een pasfoto op de kaart weer fors toe en lag met 25% weer op het niveau van 2017.

Op 13 november reikte de directeur reizen van de ANWB een cheque van € 10.000 uit als bijdrage om Verzetsmuseum Junior toegankelijk te maken voor kinderen met beperkingen. Samen met de Verzetsmuseum-directeur legde zij het eerste stuk van de gidslijn voor visueel beperkten op de vloer. Ook Het Gehandicapte Kind (NSGK) droeg bij aan dit project, dat voorjaar 2020 zal worden afgerond. In 2019 werd ook bij tientallen fondsen de benodigde 1,5 miljoen geworven voor de vernieuwing van de vaste opstelling.

Mede door de lagere winst door de samenwerking met Athenaeum Boekhandel, waren de winkelinkomsten iets lager dan begroot. Daarentegen werd de zaal in 2019 relatief veel verhuurd, waardoor de inkomsten uit zaalverhuur hoger waren dan begroot. De inkomsten door bedrijfsdonaties namen iets toe maar waren lager dan begroot; de inkomsten van de particuliere donateurs van de Vriendenstichting waren conform begroting.

Er was een fors bedrag aan overige baten: beeldrechtinkomsten en vrijval van gereserveerde bedragen uit voorgaande jaren. De uitgaven waren wat hoger dan begroot. De personeelslasten waren hoger dan verwacht door de nieuwe werkervaringsplaats voor een medewerker publiekscontacten (vooral voor *Verzetsmuseum Junior op wielen*) en door de kosten voor zwangerschapsvervangning van de conservator. De diverse organisatiekosten waren hoger dan begroot door extra uitgaven aan advieskosten en juridische bijstand in verband met de uitbreidingsplannen.

Het Verzetsmuseum financiert het grootste deel van de activiteiten door projectfondsenwerving en heeft een vaste relatie met de grote culturele fondsen (Mondriaan Fonds, VSBfondsen, Prins Bernhard Cultuurfonds, Fonds 21) en met het vfonds (Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg).

In 2019 werd de benodigde 1,5 miljoen geworven voor de vernieuwing van de vaste opstelling. Er werd ook – deels met succes – gezocht naar voor het museum nog onbekende kleinere fondsen. Vier fondsen zegden bedragen toe van meer dan

€ 100.000, en één aanvraag voor zo'n hoog bedrag is op het moment van schrijven nog in behandeling. Zeven fondsen zegden bedragen toe van € 25.000 tot € 95.000. Zes fondsen droegen bedragen bij van € 7.500 tot € 15.000, en negen fondsen droegen bij met € 5.000 of minder.

De fondsenwerving voor *Mode op de bon* werd in 2019 afgerond. Voor deze tentoonstelling leverden negen fondsen een bijdrage. Voor de toegankelijkheid van Verzetsmuseum Junior voor kinderen met een audiovisuele beperking ontving het museum de ANWB-prijs en een extra bijdrage van Het Gehandicapte Kind (NSGK). Voor de in 2018 toegezegde schenking van \$ 100.000 van de Louis Briller Trust in New York werden de nodige formaliteiten afgewikkeld, maar het bedrag werd nog niet ontvangen.

Voor de exploitatie in 2019 realiseerde het museum een percentage eigen inkomsten uit private middelen van 67%, conform verwachting. Het werd behaald dankzij de vele volbetalende bezoekers en projectbijdragen vanuit private fondsen. Inclusief de geworven projectbijdragen uit publieke middelen ligt het percentage eigen inkomsten op 71%.

Overzichten van alle instellingen, bedrijven, fondsen en overheden die het museum in 2019 steunden, zijn achterin dit verslag opgenomen. Het museum is deze gulle gevers, en ook de vele particuliere donateurs, veel dank verschuldigd.

Het museum dankt alle sponsors en subsidiegevers. Een volledig overzicht is opgenomen in de bijlagen van dit verslag.

BALANS PER 31 DECEMBER 2019 (in euro's)

ACTIVA	31 december 2019	31 december 2018	PASSIVA	31 december 2019	31 december 2018
Immateriële vaste activa	22.288	13.735	Eigen vermogen		
TOTAAL IMMATERIËLE VASTE ACTIVA	22.288	13.735	<i>Continuïteitsreserve</i>	400.000	400.000
Materiële vaste activa			<i>Bestemmingsreserve financiering van activa</i>	82.923	94.617
<i>Verbouwingskosten</i>	82.924	94.618	<i>Bestemmingsreserve projecten</i>	576.475	507.807
<i>Inventaris en inrichting</i>	27.146	27.339	<i>Bestemmingsreserve MOP</i>	320.785	305.718
TOTAAL MATERIËLE VASTE ACTIVA	110.070	121.957	<i>Egalisatiereserve AFK</i>	-	80.540
TOTAAL VASTE ACTIVA	132.358	135.692	<i>Bestemmingsfonds inrichting en techniek</i>	295.332	295.332
Vlottende activa			TOTAAL EIGEN VERMOGEN	1.675.515	1.684.014
<i>Vorraden</i>	38.083	24.892	Voorziening		
<i>Vorderingen</i>	173.643	228.379	Kortlopende schulden		
<i>Vooruitbetaalde bedragen</i>	41.735	24.889	<i>Crediteuren</i>	57.832	47.005
	253.461	278.160	<i>Belastingen en sociale premies</i>	35.506	33.408
Liquide middelen			<i>Vooruitontvangen subsidies en lopende projecten</i>	322.486	64.295
<i>Kas</i>	21.894	16.995	<i>Overige schulden en overlopende passiva</i>	119.059	126.524
<i>Rabobank</i>	202.201	23.925		534.883	271.232
<i>Rabobank spaarrekening</i>	1.600.484	1.500.474	TOTAAL PASSIVA	2.210.398	1.955.246
	1.824.579	1.541.394			
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA	2.078.040	1.819.554			
TOTAAL ACTIVA	2.210.398	1.955.246			

EXPLOITATIEREKENING OVER 2019 (in euro's)

BATEN	Realisatie 2019	Begroting 2019	Realisatie 2018	LASTEN	Realisatie 2019	Begroting 2019	Realisatie 2018
Directe opbrengsten				Beheerlasten personeel	311.940	304.492	284.847
<i>Publieksinkomsten</i>	814.877	775.000	781.627	Beheerlasten materieel	306.898	268.748	247.862
<i>Sponsorinkomsten</i>	2.250	5.000	1.250	TOTAAL BEHEERLASTEN	618.838	573.240	532.709
<i>Overige inkomsten</i>	13.374	5.253	4.572	Activiteitenlasten personeel	541.705	480.363	460.670
Indirecte opbrengsten	74.471	43.000	56.060	Activiteitenlasten materieel	471.634	525.505	514.085
TOTAAL OPBRENGSTEN	904.972	828.253	843.509	TOTAAL ACTIVITEITENLASTEN	1.013.339	1.005.868	974.755
Subsidie Gemeente				TOTAAL LASTEN	1.632.177	1.579.108	1.507.464
Amsterdam	473.157	460.270	460.270	SALDO UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING	-8.510	-23.277	113.393
Overige subsidies/bijdragen				Saldo rentebaten/lasten	10	-	10
<i>Subsidies uit publieke middelen</i>	67.441	57.308	119.162	EXPLOITATIERESULTAAT	-8.500	-23.277	113.403
<i>Bijdragen uit private middelen</i>	178.097	210.000	197.916	Toevoeging aan/onttrekking uit:			
TOTAAL SUBSIDIES/ BIJDRAGEN	718.695	727.578	777.348	<i>Bestemmingsreserve financiering van activa</i>	-11.694	-	-11.693
TOTAAL BATEN	1.623.667	1.555.831	1.620.857	<i>Bestemmingsreserve projecten</i>	68.668	-23.277	70.720
				<i>Egalisatiereserve AFK</i>	-80.540	-	35.162
				<i>Bestemmingsreserve MOP</i>	15.067	-	19.214
				RESULTAAT NA VERDELING	-	-	-

Balans en exploitatierekening zijn een vereenvoudigde weergave van het financiële jaarverslag 2019.
Over deze jaarrekening heeft Dubois + Co Registeraccountants op 26 maart 2020 een controleverklaring gegeven.

9 BIJLAGEN

De jaarlijkse Vriendendag op zaterdag 23 november, traditiegetrouw de derde zaterdag in november, stond in het teken van *Mode op de bon*: de directeur van het museum vertelde over de samenwerking met MBO-studenten, deskundige Joke van Dijk over modehuizen en het modebeeld in de jaren '40, en stylisten Margriet Procee en Catherine Cuykens over de kleding die ze maakten voor de succesmusical *Soldaat van Oranje*. Het was een afwisselende en zeer geslaagde bijeenkomst voor 90 Vrienden. Eind 2019 waren er 900 donateurs verbonden aan de Vriendenstichting.

BESTUUR

Jacob Kohnstamm (voorzitter)
Emma de Boer (secretaris)
Hein Blocks (penningmeester)
Eric van der Burg
Godfried Lambriex
Acelya Özkan
Manon Pattynama
Alex van Stipriaan

(NEVEN)FUNCTIES DIRECTIE EN BESTUUR

Hein Blocks: voorzitter Stichting Administratiekantoor KLM, lid Raad van Advies Autoriteit Persoonsgegevens, voorzitter Raad van Commissarissen Nationale Nederlanden Bank, vice-voorzitter Commissie Toegang Notariaat, lid Raad van Toezicht Elisabeth Otter Knoll Stichting, lid bestuur Stichting Elah Nederland, voorzitter Raad van Commissarissen NV Zeedijk, voorzitter bestuur VvE ZuidEen Egmond, bestuurslid Stichting BlocksGoetheer Fonds.

Emma de Boer: advocaat bij Vallenduuk advocaten Haarlem (tot november), advocaat bij Tata Steel IJmuiden (vanaf november) en blogger voor mr-online (tot juli).

Eric van der Burg: voorzitter Raad van Toezicht Veilig Thuis Rotterdam-Rijnmond (tot mei), voorzitter Landelijke Actietafel Zorg, bestuurslid Life Goals (tot november), voorzitter Raad van Toezicht Regiocollege (tot juli), Eenzaamheidsambassadeur (tot juni), voorzitter Raad van Commissarissen Floriade, fractievoorzitter VVD gemeenteraad Amsterdam, bestuurslid Talentfonds Yvonne van Gennip (tot maart), voorzitter Nederlandse Atletiekunie, lid stuurgroep "We zien je wel" (tot mei) lid Topteam Sport, voorzitter Raad van Toezicht NTR (tot juni), lid Raad van Toezicht Nederlandse Stichting Gehandicapte Kind (tot september); voorzitter Raad van Toezicht Aidsfonds (vanaf april); Voorzitter Sociaal Werk Nederland (vanaf 14 maart); lid Eerste Kamer (vanaf juni).

Liesbeth van der Horst: bestuurslid De Plantage Amsterdam (tot maart); vice-voorzitter bestuur Humanity House, Den Haag; lid algemeen bestuur Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45, lid comité van aanbeveling Stichting Landelijke Herdenking April-Mei stakingen 1943, lid comité van aanbeveling Stichting Neerlandsch Verzetsmonument, lid comité van aanbeveling Holocaust Namenmonument, jurylid RAAK-stimuleringsprijs.

Jacob Kohnstamm: coördinerend voorzitter Regionale Toetsingscommissies Euthanasie; voorzitter bestuur Leo Smit Stichting; vicevoorzitter Stichting Vluchteling; lid initiatief- en referendumcommissie gemeente Amsterdam; voorzitter bestuur Autoriteit Persoonsgegevens in Jersey.

Godfried Lambriex: regiodirecteur DOCK Amstel & Zaan, lid Raad van Toezicht Stichting Amsterdam West Binnen de Ring, lid Raad van Toezicht Stichting Aslan Muziekcentrum, voorzitter Stichting Vrienden van het Verzetsmuseum.

Acelya Özkan: Deployment Project manager Mobgen | Accenture Interactive.

Manon Pattynama: Architect eigenaar PAArchitectuur BNA; lid 'Mooisticht' – commissie voor ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorie; lid commissie Koninklijke IGC Geschiedenistafel; Adviseur Stichting Society Impact.

Alex van Stipriaan: hoogleraar geschiedenis Erasmus Universiteit; lid UNESCO International Scientific Committee on the Slave Route Project; Projectleider EUR/KITLV Traveling Caribbean Heritage; voorzitter wetenschappelijke raad Kiibi Marron Research Center Suriname.

PERSONEEL

Directie

Liesbeth van der Horst

Collectie en tentoonstellingen

Karliën Metz
Femke Burger

Collectiebeheer

Filip Bloem
David van Emden

Educatie en groepsbezoek

Gerard Mensink
(tevens webmaster)
Sandra ter Mijtelen
Sanne van de Graaf
(tot 31 augustus)
Rosella Deen
(vanaf 1 september)
Nikki Lee Walak

Marketing en evenementen

Wim van de Laak

Financiële administratie

Anna Stam

Balie

Doetie Lootsma

Technische dienst

Arno Groenendijk
Charly Braam
Dennis Koek

Secretariaat en algemene ondersteuning

Marjan Dejevij
Lisanne Passa
(tot 1 december)
Frank de Ruijter

Publiekscontacten

Madelon de Lange

Projectmedewerker

Mode op de bon

Charisma Pical

Projectcoördinator

Verzetsmuseum Junior op wielen

Yuri van der Horst

GEDETACHEERD VIA DIENST WERK EN INKOMEN

Balie

Dasha Kubova

Bibliotheek

Marc de Hay

FREELANCE MEDEWERKERS

Wim de Bell,
zwangerschapsvervanging
conservator Karliën Metz
Jos Sinnema, onderzoeker
vernieuwing vaste opstelling

STAGIAIRS

Hannah Droog, stagiair
Marketing en evenementen
(11 februari t/m 26 juni)
Maaïke van Grinsven,
stagiair *Mode op de bon* (13
februari t/m 31 augustus)
Bregje de Jong, onderzoek
duo-verhalen vaste
opstelling (6 februari t/m 12
april)

VIA AKTION SÜHNEZEICHEN FRIEDENSDIENSTE

Ole Wulf, t/m augustus
Anton Kuhlen, vanaf
september

COMITÉ VAN AANBEVELING

Ido Abram †
Hedy d'Ancona
Aziz Bekkaoui
Marion Bloem
Hans Blom
Mano Bouzamour
Theo van Boven
Laurens Jan Brinkhorst
Jet Bussemaker
Remco Campert
Dick Ernst Claassen
Job Cohen
Hanske Evenhuis-van Essen †
Kathleen Ferrier
Bas de Gaay Fortman
Til Gardeniers-Berendsen †
Beatrice de Graaf
Gerda Havertong
Ernst Hirsch Ballin
Freek de Jonge
Jeroen Krabbé
Pauline Kruseman
Ad van Liempt
Clairy Polak
Marte Röling
Maarten van Rossem
Roel Schoonveld
Doekle Terpstra
Paul van Vliet
Robert Vuijsje
Franc Weerwind
Harry van Wijnen
Gerrit Jan Wolffensperger

BESTUUR STICHTING VRIENDEN EN VRIENDINNEN

Godfried Lambriex
(voorzitter)
Maarten van den Broek
(penningmeester)
Wim Duyff
Roel Kingma
Mariëlle van der Molen
(tot 27 januari)
Ger Schutte
Simone Toppers

VRIJWILLIGERS

Museumdocenten

Femke Akerboom
Jasja Arian
Karin van As-Süskind
Bonnie Beekman
Elles Bense
Gaytri Bhagga
Annemarie Bien
Susanne Biesdorf
Alexander van den Born
Jan Willem Dam
Rosella Deen
Laura Dekker
Martijn Dekker
Mariet Doorten
Chris Dutilh
Renée van Epenhuysen
Saskia Fikke
Mildred Fitz-Jim
Jeremiah Fleming
Barbara Gasmann
Kees Gerbrands
Ed Gies
Mike Grifhorst
Leonora Groen
Graziella de Guytenaere
Madeleine de Haas
Gerda Heijnis
Pieter Heinen
Annelies Hes
Gwen Hofman
Sjoerd Huisingsh
Marion Huybrechtse
Hans Keissen
Esther Kelderman
Sanderijn Kiel
Berna Kizil
Marjon de Klijn
Ryane Kroezen
Hans van der Laan
Ellie Lammers
Madelon de Lange
Tom Lantsheer
David Lee
Wil van Leeuwen
Ad Leurs
John Liefink
Anita de Loos

Hannie de Loos-Borsboom
Erik Maas

Anke Manschot
Steven Migdal
Joke Osinga
Cocq Ouwerkerk
Nelleke Persoons
Arianne de Ridder
Marja Rinsma
Nanny Robbers
Maja Robbesom
Gerard van Rossum
Viola Scholten
Jos Siemerink
Pieter Spaargaren
Biljana Stojanovic
Marloes Stokvis
Anja Stroomer
Ferdinand Tillema
Ger Venema
Dick Verdonkschot
Anton Vermast
Wouter Verstappen
Florence Visser
Simone Walvisch
Felix Zielinski

Baliemedewerkers

Marianne Ament
Jan Ashof
Maartje de Beer
Gerard Bromet
Anneke Druif
Harold Francken
Margreet Grondman
Pieter Heinen
Wil van Leeuwen
Age bij de Leij
Tanneke Marchildon
Anne van der Meulen
Tineke Nieuwenhuis
Lily Ocasio
Maamke Portengen
Arianne de Ridder
Veronica van Rossum
Joke Rozemeijer
Jan Rutgers
Maarten Schipper
Wil Schroeijers
Hanni Spitteler

André van Veen
Arnoud Vervenne
Harl van der Vet
Frea de Vries
Walda van Zijl

Catering

Ruud Beunderman
Gweny Bromet
Tim Gurney
Jan Hindrik Knot
Sandra van Os
Doreen Philips
Anja Stroomer
André van Veen
Gijs Vermeij

Collectie en onderzoek

Willem Boon
Rasa Kingma

Bibliotheek

Marc de Hay
Ruud Lindeman
Marcus Müller

Technische Dienst

Willem Boon
Paul Capiou
Eric Don
Marcus Müller
Gijs Vermeij

Koeriers

Joop Reder
Dick Verdonkschot

Marketing & evenementen

Bianca Prinse

Administratie

Pim Gillot

Mode op de bon

Vroni Martina
Noa van Meteren
Esmee Nota
Queen Ntamagiro
Afra Osaretin Igbinosun
Ginger Verwey
Wil Witsel

De activiteiten van het Verzetsmuseum zijn in 2019 mede mogelijk gemaakt door bijdragen van een groot aantal instellingen, bedrijven en particulieren.

ALGEMENE BIJDRAGEN IN 2019

Amsterdams Fonds voor de Kunst
Airtrade Holland b.v.
Aktion Sühnezeichen Friedensdienste
Berthold Gersons
Christelijk Nationaal Vakverbond
Maarten van Heemst BV
M.N. Léons BV
M. Koster en Zn
Uitgeverij Prometheus
Stichting Red Rooster
S.T. Nauta
En diverse particulieren en 900 donateurs van de Vriendenstichting

BIJDRAGEN VOOR PROJECTEN IN 2019

Explosiegevaar! De aanslag op het Amsterdamse bevolkingsregister

Ministerie van VWS
Mondriaan Fonds
Stichting Democratie en Media
Zabawas
Stichting Het Nieuwe Parool

El Pintor

Fiep Westendorp Foundation

Mode op de bon

Mondriaan Fonds
VSBfonds
Fonds 21
vfonds
Zabawas
Prins Bernhard Cultuurfonds
Nationaal Comité 4 en 5 mei
De Gijselaar-Hintzenfonds

Vernieuwing vaste opstelling

Gieskes-Strijbis Fonds
Mondriaan Fonds
Stichting Democratie en Media
VSB fonds
anoniem fonds
Dioraphte
Amsterdams Fonds voor de Kunst
Prins Bernhard Cultuurfonds
RAAK Stimuleringsprijs
Zabawas
Dr. C.J. Vaillant Fonds
Iona Stichting
Het Gehandicapte Kind
Solidariteitsfonds
Willem Meindert de Hoop Stichting
Stichting ter bevordering van de Christelijke pers
Stichting Fonds voor Dove Kinderen
Gravin van Bylandt Stichting
Hendrik Mullerfonds
Stichting Woudschoten
Dela fonds
Nachenius Tjeenk Stichting
Fundatie Van den Santheuvel, Sobbe
Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland
Maatschappij tot Nut van 't Algemeen
P.W. Janssen's Friesche Stichting

Toegankelijkheid Verzetsmuseum Junior

Het Gehandicapte Kind
ANWB

Verzetsmuseum Junior op wielen

vfonds
VSBfonds
BankGiro Loterij Fonds
Prins Bernhard Cultuurfonds
BPD Cultuurfonds
anoniem fonds
Kiwanis Club Amsterdam
Solidariteitsfonds
Stichting Dutch-Paris
Fundatie Van den Santheuvel, Sobbe
Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland
Vereeniging tot Weldadigheid van den Allerheiligsten Verlosser
Stichting Maagdenhuis
Centrum voor Propaganda voor Eenheid in de vakbeweging

Project kwaliteitsimpuls Educatie

Ministerie van VWS, via de Stichting Musea en Herinneringscentra 40-45

Project conservering en digitalisering particuliere archieven

Ministerie van OCW, project Metamorfoze
Archieven en Collecties, via Netwerk Oorlogsbronnen

BIJDRAGEN IN NATURA

Accountancy aan de Amstel b.v.
Colliers International Consultants BV
Warendorf Advocaten en Notarissen

COLOFON

© Verzetsmuseum
Amsterdam, maart 2020

Tekst

Liesbeth van der Horst

Ontwerp

Jeremy Jansen

DTP

Jeroen van Zijp

Foto's

Tomek Dersu Aaron
Saskia Bakker
Femke Burger
Marjan Dejevij
Sjoerd Derine
David van Emden
Arno Groenendijk
Liesbeth van der Horst
Yuri van der Horst
Wim van de Laak
Gerard Mensink
Charisma Pical
Arnaud Roelofz
Frank de Ruijter
Rick de Visser
Jeroen van Zijp

